

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANA BİLİM DALI

JOHN DEWEY'İN EĞİTİM FELSEFESİNDE İLERLEMECİLİK KAVRAMI

YÜKSEK LİSANS

Fatma MEŞEGÜLÜ

OCAK-2025
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

FELSEFE ANA BİLİM DALI

JOHN DEWEY'İN EĞİTİM FELSEFESİNDE İLERLEMECİLİK KAVRAMI

**THE CONCEPT OF PROGRESSISM IN JOHN DEWEY'S PHILOSOPHY OF
EDUCATION**

YÜKSEK LİSANS

Fatma MEŞEGÜLÜ

**OCAK-2025
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

FELSEFE ANA BİLİM DALI

JOHN DEWEY'İN EĞİTİM FELSEFESİNDE İLERLEMECİLİK KAVRAMI

**THE CONCEPT OF PROGRESSISM IN JOHN DEWEY'S PHILOSOPHY OF
EDUCATION**

YÜKSEK LİSANS

Fatma MEŞEGÜLÜ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ash ÜNER KAYA

**OCAK-2025
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**John Dewey’in Eğitim Felsefesinde İlerlemecilik Kavramı**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmalarını kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi'nin lisanslı kullanıcısı olduğum intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

20/ 01/ 2025

Fatma MEŞEGÜLÜ

TEŞEKKÜR

Bu çalıőmanın baőlangıcından itibaren her aşamasında benden desteğini esirgemeyen, tez danıőmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Aslı ÜNER KAYA hocama teőekkürlerimi sunarım. Tez savunmama katılan ve değerli tavsiyelerde bulunan hocalarım Doç. Dr. Peyami Safa GÜLAY ve Doç. Dr. Ümit ÖZTÜRK'e teőekkürü borç bilirim. Lisans ve yüksek lisans eğitimim sırasında ders aldığım tüm hocalarıma teőekkürlerimi sunarım. Tez yazım aşamasında tüm deneyim ve bilgisiyle birlikte desteğini esirgemeyen bölüm arkadaőım olan değerli Salih ERDEM'e teőekkürlerimi sunarım. Akademik kariyer hayallerimize birlikte yön vermek için çıktığımız yolda, tez yazım aőamamda bana olan inancıyla ve desteğiyle her an yanımda olan çok değerli arkadaőım Aleyna KILIÇCI'ya teőekkürlerimi sunarım. Son olarak başta annem olmak üzere, eğitim hayatım boyunca beni hiç yalnız bırakmayan ve maddi manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme teőekkürlerimi sunarım.

Fatma MEŞEGÜLÜ
GÜMÜŞHANE – 2025

ÖZET

Eğitim felsefesi, eğitimle ilgili temel kavramları ele alan ve mevcut sorunlara çözümler üretmeye çalışan bir felsefe disiplini'dir. Eğitim felsefesinin ele aldığı sorunlar geleneksel felsefi sorunlardan ziyade 'eğitim nedir?', 'bilmek nedir?', 'öğrenmek ve öğretmek arasındaki farklar nelerdir?' gibi eğitim ile ilgili sorunlardır. John Dewey pragmatist anlayışı eğitim felsefesine uygulamaya çalışan bir düşünürdür. Ona göre eğitim ömür boyu süren bir eylemdir ve bu sebeple en etkili öğrenme yaparak ve yaşayarak kazanılan öğrenmedir. Bu tezin amacı, genel olarak, John Dewey'in görüşleri ışığında eğitim felsefesinin temel ilkelerinin detaylı bir şekilde ele alınması ve yorumlanmasıdır. Spesifik olarak ise amacımız Dewey'in felsefesinde önemli bir yer işgal eden ilerlemecilik anlayışının eğitim felsefesi açasından yeri ve önemini değerlendirmektir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Dewey'in eğitim anlayışı ele alınacak ve eğitim felsefesinin temel kavramları üzerinde durulacaktır. Ek olarak, Dewey'in görüşlerini etkileyen düşünürlerle de yer verilecektir.

İkinci bölümde ise John Dewey'in Türkiye'ye davet edilme süreci hakkında bilgi verilecek ve Türk Eğitim Sistemi hakkında hazırladığı raporun içeriği analiz edilecektir. Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim felsefesi ile John Dewey'in eğitim felsefesi arasındaki benzerlik ve farklılıklara da değinilecektir. Bu bölümde ayrıca tezimizin esas konusu olan ilerlemecilik kavramı, bu kavramı benimseyen ve uygulayan düşünürlerin yorumları ışığında detaylı olarak ele alınacaktır.

Üçüncü ve son bölümde amacımız ilerlemecilik anlayışının eğitim felsefesi açasından yeri ve önemine dair bir tartışma yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda çağdaş ve geleneksel eğitim anlayışları karşılaştırılacak ve buradan hareketle ilerlemecilik ilkesine yönelik bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Eğitim felsefesi, Geleneksel eğitim, İlerlemecilik, John Dewey

SUMMARY

Philosophy of education is a philosophical discipline that deals with the basic concepts of education and tries to produce solutions to existing problems. The problems addressed by philosophy of education are mainly education-related problems such as ‘what is education?’, ‘what is knowing?’, ‘what are the differences between learning and teaching?’ rather than traditional philosophical problems. John Dewey is a thinker who tried to apply the pragmatist approach to the philosophy of education. According to him, education is a lifelong activity and therefore the most effective learning is the one gained by doing and experiencing. The aim of this thesis is, in general, to examine and interpret in detail the basic principles of educational philosophy in the light of John Dewey's views. Specifically, our aim is to evaluate the place and importance of the concept of progressivism, which has an important place in Dewey's philosophy, in terms of educational philosophy.

In the first part of the study, Dewey's understanding of education will be discussed and the basic concepts of educational philosophy will be emphasized. Additionally, thinkers who influenced Dewey's views will be included.

In the second part, information will be given about the process of John Dewey's invitation to Turkey and the content of the report he prepared about the Turkish Education System will be analyzed. The similarities and differences between Mustafa Kemal Atatürk's educational philosophy and John Dewey's educational philosophy will also be discussed. In this section, the concept of progressivism, which is the main subject of our thesis, will also be discussed in detail in the light of the interpretations of the thinkers who adopted and applied this concept.

Our aim in the third and final section is to discuss the place and importance of the principle of progressivism in terms of educational philosophy. For this purpose, contemporary and traditional education approaches will be compared and an evaluation will be made regarding the principle of progressivism.

Keywords: Education, Traditional education, Philosophy of education, Progressivism, John Dewey

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR	X
1.GİRİŞ	1
2.JOHN DEWEY FELSEFESİNE TARİHSEL BİR BAKIŞ	5
2.1.John Dewey Kimdir?	5
2.2. John Dewey’in Eğitim Üzerine Düşünceleri.....	5
2.3.John Dewey Felsefesinin Temel Kavramları	7
2.3.1.Pragmatizm	7
2.3.2.Deneyim	8
2.3.3.Düşünce.....	9
2.3.4.Refleksif Düşünme.....	10
2.3.5.İnsan Doğası.....	11
2.4.John Dewey Üzerinde Etki Bırakan Düşünürler	13
2.4.1.Georg Wilhelm Friedrich Hegel.....	13
2.4.2.Jean Jacques Rousseau.....	14
2.4.3.Johann Heinrich Pestalozzi	15
2.4.4.Friedrich Wilhelm August Frobel	16
2.4.5.Maria Montessori	16
3.JOHN DEWEY’İN TÜRKİYE’YE DAVET EDİLME SÜRECİ VE HAZIRLADIĞI TÜRKİYE RAPORU	18
3.1. Mustafa Kemal Atatürk’ün Eğitim Anlayışı	19
3.2.Dewey’in Türk Eğitim Sistemi Hakkında Hazırladığı Raporun İçeriği.....	20
3.3.Maarif Vekili Mustafa Necati Bey	21
4.EĞİTİM FELSEFESİNİN İLKELERİ.....	23
4.1.Daimicilik.....	23
4.1.1.Esasicilik	23
4.1.2.İlerlemecilik	24

4.2.İlerlemeci Eğitim Felsefesi	25
4.2.1.İlerlemecilik Kavramı Üzerine.....	25
4.3.İlerlemecilik Anlayışını Benimseyen Düşünürler	27
4.3.1.Immanuel Kant.....	27
4.3.2.Georg Wilhelm Friedrich Hegel.....	29
4.3.3.Charles Sanders Pierce.....	31
4.3.4.William James	32
4.3.5.John Dewey'in İlerlemecilik Anlayışı.....	34
4.3.6.Geleneksel ve İlerlemeci Eğitim Anlayışının Karşılaştırılması	36
5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	43
KAYNAKÇA	48
ÖZGEÇMİŞ	52

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	: Bakınız
Çev	: Çeviren
Der	: Derleyen
Erişim	: Erişim Tarihi
Ss	: Sayfa Sayısı

1. GİRİŞ

Bu tezin yazılış amacı, John Dewey'in eğitim felsefesinde önemli bir yer işgal eden ilerlemecilik ilkesinin eğitim açısından yeri ve önemini değerlendirmektir. Dewey'in eğitim felsefesi alanındaki etkisi, yaptığı çalışmalar sayesinde tüm dünyaya yayılmıştır. Birçok ülkeyi ziyaret etme fırsatı bulan Dewey bu ülkelerin eğitim sistemlerini inceleyerek birtakım önerilerde bulunmuştur. Fikirlerinden yararlanmak adına Türkiye'ye de davet edilmiş ve yaptığı gözlemler sonucunda bir rapor hazırlamıştır. Dewey'in ülkemize gelme süreci ve Türk Eğitim Sistemi hakkında hazırladığı rapor tezimizde analiz edilecek konuların başında gelir.

John Dewey'in eğitim felsefesindeki amacı çözüm odaklı bireyler yetiştirmek ve onları topluma kazandırmaktır. Öğrencilerin bireyselliğine dikkat çekerek birey merkezli eğitim anlayışını uygulamaya çalışmıştır. Eğitimde öncelikle öğrencilerin hangi alanda iyi olduklarının tespit edilmesi ve tercihlerinin buna uygun yapılması gerektiğini savunur. Buna göre, örneğin, günümüzde kullanılan sınav sistemi göz önüne alındığında hazırlık süreci öğrencilerin yetenekleri ve yönelimleri doğrultusunda yapılmalıdır.

Tezimizin birinci bölümünde John Dewey'in eğitim felsefesini daha iyi anlamak adına onun felsefesinin merkezinde yer alan temel kavramlar üzerinde durulacaktır. Söz konusu kavramlar; pragmatizm, deneyim, düşünce, refleksif düşünme ve insan doğasıdır. Birinci bölümde, ayrıca, Dewey'in eğitim felsefesi üzerinde etki bırakan Hegel, Rousseau, Pestalozzi, Montessori ve Frobel gibi düşünürlere de yer verilecektir. Bu isimlerin Dewey'i hangi konularda etkiledikleri de açık bir şekilde gösterilmeye çalışılacaktır.

İkinci bölümde John Dewey'in Türkiye'ye davet edilmesi, Dewey'in Türk eğitim sistemi hakkında hazırladığı rapor ve bu raporu uygulamaya koyan Mustafa Necati Bey ele alınacaktır. Bu bölümde ayrıca, ilerlemecilik kavramının tanımı üzerinde durulacak ve bu kavramı benimseyen düşünürlere de yer verilecektir. İlk yabancı gözlemci olarak Maarif Vekili İsmail Safa Bey tarafından Türkiye'ye davet edilen John Dewey 19 Temmuz 1924'te İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'un hemen ardından Ankara'da da gözlemlerde bulunmuştur. Dewey'in Türkiye'ye çağırılma sebebi öğretmen yetiştirme ve eğitimde demokrasi sisteminin nasıl olması gerektiği hususunda onun fikirlerinden yararlanmaktır. 200'ü aşkın öğretmenle tanışma fırsatı bulan Dewey okulların yaz tatili dolısıyla kapalı olması sebebiyle öğrencileri doğrudan gözlemleyememiştir. Buna

rağmen birçok lise ve müze gezerek raporunda ele alacağı alanları gözlemleme fırsatı bulmuştur. Dewey, Mustafa Kemal Atatürk ile ilk defa Ankara'da yan yana gelerek uzun soluklu bir sohbet gerçekleştirmiştir. Atatürk ve Dewey'in aynı felsefi akımlara değer verdiği anlaşılmaktadır. Öğrenci için duydukları kaygı ve eğitimde kullanılması gereken yöntem konusunda da benzer fikirlere sahiplerdir. Dewey, öğretmenlerin gelişen ve değişen dünyada geri kalmamaları adına yapılması gerekenleri raporunda maddeler halinde belirtmiştir. Eğitimin yöneticilere göre şekillenmemesi gerektiği konusunu da önemle vurgulamıştır. Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, Dewey'in raporundan etkilenen ve bu rapordan yararlanan bir bakan olarak tanınır. Tezimizde Mustafa Necati Bey'in Dewey'in hazırladığı raporda hangi noktalardan etkilendiği ve bunları nasıl uygulamaya koyduğu da ele alınacaktır.

Birey ve toplum yaşamını ileri taşımayı hedefleyen ilerlemecilik anlayışının izleri ilk çağ filozoflarına kadar geri götürülebilir. Günümüzde de devam eden tartışmalarda ilerlemecilik kavramıyla ilgili birbirinden farklı görüşlere rastlamak mümkündür. Örneğin Augustinus insanın gerçek ilerlemesinin Tanrıya yönelerek gerçekleşeceğini savunurken (Garaja, 2022: 62), Francis Bacon ilerlemenin ancak makinelerin desteği ile olabileceğinden bahseder (Bacon, 1999: 15). Horkheimer teknolojinin ilerleme noktasında işimize yaradığını ancak bizi ahlaki değerlerden uzaklaştırdığını savunur. İlerleme kavramı oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu kavramı sadece teknolojiyle sınırlandırmak mümkün değildir; ahlaki değerleri, kültürü ve eğitim sistemini de içine alacak kadar geniş düşünmek gerekmektedir (Öztürk, 2017: 25). Daha basit bir örnekle, bireyin gelişip büyümesi, akademik olarak gelişmesi, sınıf veya okul atlaması da ilerleme olarak yorumlanabilir. İlerlemecilik anlayışını benimseyen filozoflardan Peirce, pragmatizmin kurucusu olmasının yanı sıra ilerlemecilik anlayışına farklı bir boyut kazandıran kişi olarak tanınır. Pierce ilerlemecilik anlayışı söz konusu olduğunda özgün bir yaklaşım sergiler fakat onun felsefesi yanılabilirlik üzerine inşa edildiği için kesinlik barındırmaz. Bilgi ve deneyim ile ilerlemenin mümkün olduğundan bahsederken yanılabilirlik payını da göz ardı etmemektedir. Pierce felsefesinde 'doğruya ulaşamasanız bile ona yaklaşabilirsiniz' düsturuyla 'yapılabilirlik' kavramına da büyük önem vermiştir (Bakır, 2006: 52-53).

Hegel ilerlemeciliği tarihselciliği ve diyalektiği bağlamında ele almıştır. Amaç tarihsel boyutta sadece geçmişi araştırmak değildir, geçmişin insanlık için ne anlam taşıdığını da ortaya çıkarmaktır. Tarihsel boyutun temelini özgürlüğe dayandıran Hegel, özgürlüğün gelişimini de tarihsel ilerleme kavramıyla birlikte ele alır. Özgürlük kavramı evrenselleştiği takdirde tarihsel ilerlemenin temelini oluşturacaktır (Pinkard, 2017: 4).

Hegel'in diyalektiği üç bölümden oluşur: Tez, antitez ve sentez; tez mevcut durumken antitez mevcut durumun karşıt durumudur ve tez ile antitezi uzlaştıran kısım ise sentezdir. İlerleme insan aklının gelişmesiyle mümkündür. Hegel akıl ve bilimin insanı geliştireceğini dile getirirken, bunu sadece insanların yapabilmesinin olanaksız olduğunu vurgulayarak devletin hukuk ve akıl çerçevesinde bireyin özgür ve rahat yaşamla ilerlemesine yardımcı olacağını söyler. Evrensellik iddiasıyla dikkat çeken Hegel'e birçok eleştiri yöneltile de kullandığı diyalektik yöntem dolayısıyla üzerinde en çok durulan düşünürlerden biridir (Bakır, 2016: 53).

Kant insan aklının ve ahlaki değerlerin ilerleme için oldukça değerli olduğunu savunur. İnsan, aklını kullanarak özgürleşebilir ve bu sayede ilerleme gerçekleşir. İlerleme insan doğasında kaçınılmazdır çünkü zaten doğada her şey insanın ilerlemesi içindir. Kant 'aklını kullanma cesaretini göster' sözleriyle insanın zincirlerini koparması gerektiğini vurgular. Kant ahlakı, ilerlemenin temelidir (Kant, 2006: 15). Kendi haklarımıza nasıl saygı duyuyorsak, haklarımızı arıyor ve uyguluyorsak aynı durumu toplumun tüm bireyleri için de istememiz gerekir. Bizim özgürlüğümüz bir başkasının özgürlüğünü kısıtlamamalıdır. Dünya üzerinde barışı çok değerli bulan Kant'ın en yüksek hedefi tüm dünyada barışın sağlanmasıdır.

Pragmatizmin kurucularından olan James deneyimle doğrulanan ilerleme fikrini temele alır. Yaratıcı düşünme ve pratik çözümlerin olduğu bir dünyayı benimser. Düşünce bireyin hayatını daha iyi bir yere getiriyor ise mutlak olmalıdır. James felsefesi sorunları çözmek ve bireylere iyi yaşam kurmak hedefiyle ayakta durmaktadır. Deneyim ilerleme için en önemli kavramlardan biridir. Deneyim toplumsal olursa ilerlemenin temel yapı taşı haline gelecektir. Deneyimin yanında James'in felsefesinde dinin de önemli olduğunu söyleyebiliriz. James teknolojik ve maddi ilerlemelerin yanı sıra manevi ilerlemenin de altını çizmektedir. Dogmatik olarak kabul edilen inançların değil, bireyin kendini tanıyarak sonradan araştırıp benimsediği dini inançların bireyi geliştirdiğini savunur. Ona göre de ilerleme anlayışı bir öğrenme sürecidir. Tarih boyunca yapılan hatalar vardır ve bu hatalardan dersler çıkarılmıştır. Çıkarılan dersler doğrultusunda bir daha yanlış olarak adlandırılan hatalar yapılmayarak ilerleme sağlanmış ve öğrenme süreci de bu yolla aktif hale gelmiştir. James'te en çok dikkat çeken konuların başında çözüm odaklı ve yaratıcı düşünmeye verdiği önem ve değer gelmektedir (Bilgin, 2010: 172).

John Dewey pragmatizm anlayışını benimseyerek onu eğitim felsefesine uygulamaya çalışan en önemli düşünürlerin başında gelir. Eğitime farklı bir boyut getiren Dewey'in eğitim anlayışına ilerlemecilik adı verilir. Geleneksel eğitime tepki

olarak doğan ilerlemecilik anlayışında bireyin özgünlüğü esastır. Dewey öğrenciye verilen pasif ders anlayışından uzaklaşarak öğrencinin de aktif olacağı öğrenme anlayışına geçmemizi temel alan bir eğitim anlayışı geliştirmiştir. Ancak bu yolla eleştirel düşünme, yaratıcı bakış açısı ve probleme çözüm odaklı yaklaşım mümkün olacaktır. İlerlemeci eğitim anlayışında sonuca değil sürece dikkat etmemiz gerekir (Dewey, 2010: 20). Bu anlayışa göre, öğrencinin derste pasif olup, ezberci sınav sisteminde başarıyı elde etmesi pek mümkün görülmemektedir. Öğrencinin derste aktif olması ve uygulamalar yapması bir problemle karşı karşıya gelen öğrencinin o sorun karşısında göstereceği çözüm odaklı yaklaşımı keşfetmesi için önemlidir. İlerlemeci yaklaşıma göre bizler öğrencilere balık yemeyi değil balık tutmayı öğretmediğimiz sürece üretken ve aktif öğrenciler oluşturmamız pek mümkün olmayacaktır.

2. JOHN DEWEY FELSEFESİNE TARİHSEL BİR BAKIŞ

2.1. John Dewey Kimdir?

“20 Ekim 1859’da ABD’nin Vermont Eyaleti’nin Burlington şehrinde doğan John Dewey, hayatı boyunca işlevini kaybetmiş geleneksel yapıların ve alışkanlıkların ortadan kaldırılması gerektiğine inanmış ve bunun uğrunda mücadele vermiştir. İlk ve ortaöğrenimini Burlington’da yükseköğretimi ise Vermont Üniversitesi’nde 1879 yılında tamamlamıştır.” (Aksakal, 2019: 4). Devlet okullarında görevlerde bulunan Dewey daha sonra Chicago Üniversitesi’nde psikoloji ve felsefe bölüm başkanlığı da yapmıştır. Daha sonraki görev yeri ise Columbia Üniversitesi olmuştur. Dewey, John Hopkins Üniversitesi’nin Felsefe Bölümü hocalarından ve pragmatizmin önde gelen isimlerinde biri olan Charles Sanders Peirce’den mantık dersleri almıştır. Bununla birlikte Dewey’in etkilendiği isimler arasında George Sylvester Morris’in de yeri oldukça önemlidir (Aksakal, 2019: 8). Uzun, kaliteli ve değerli bir yaşam süren filozof hayatı boyunca çok sayıda eser kaleme almıştır. Eğitim sorunlarını uzun soluklu bir şekilde ele alan Dewey birçok ülkeye konferansa çağırılmış, bu sayede söz konusu ülkelerin eğitim sistemlerine tanık olmuş ve bunlara dair değerlendirmelerde bulunmuştur. Dewey aktif öğrenci anlayışını temele alarak yürüttüğü çalışmalar sırasında Chicago Üniversitesi’nde ‘Laboratuvar Okulunu’ (1896) açmıştır. Laboratuvar okulu ile eğitim sisteminin nasıl olması gerektiğine dair düşüncelerini hayata geçirmiştir. John Dewey, New York’ta 2 Haziran 1952 yılında vefat etmiştir. Onun eğitim sisteminin oluşmasında ailesinin ve birlikte çalıştığı akademisyenlerin yeri oldukça önemlidir.

2.2. John Dewey’in Eğitim Üzerine Düşünceleri

“John Dewey (1859-1952) Amerika’nın iç savaştan soğuk savaşa uzanan müthiş bir sosyal, ekonomik, demografik, siyasi ve teknolojik değişimin yaşadığı, ayrıca bölgesel bir güçten, dünya çapında bir güce dönüştüğü dönemde yaşamıştır.” (Aksakal, 2019: 20). Dewey’in Amerika’da belirleyici bir filozof olmasının en önemli etkilerinden biri benimsediği pragmatizm yaklaşımıdır. Dewey görüşleriyle Amerika’nın kültürel ve entelektüel yaşamına yön veren bir düşünür olmuştur. Dewey toplum, mantık, metafizik, ontoloji, bilim, zihin, sanat ve siyaset felsefesiyle ilgili çok sayıda eser kaleme almıştır. Dewey’in eğitim felsefesindeki asıl amacı, hızla değişen dünyanın

problemlerine çözüm sunabilecek felsefi anlayışı bulmak ve onu uygulamaya geçirmektir.

Çocuklara daha küçük yaşlarda çözüm odaklı olmalarını öğretmemizin uygun olduğunu savunan Dewey, bu yolla yaşamın kolaylaşacağını savunmuştur. Dewey insanlığın gerçek problemleriyle ilgilenilmesi gerektiğini vurgular. Bu bağlamda soyut felsefi problemlerle uğraşılmamasının daha doğru olduğunu düşünür. Dewey, pragmatik öğretiyeye dayalı oluşturduğu felsefe anlayışından ötürü bir dönem filozof olarak bile sayılmamıştır. Sokrates gibi alışlagelmiş sistemin dışına çıktığı ve farklı bir yol izlediği için yoğun eleştirilere de maruz kalmıştır.

Dewey birey merkezli eğitim sistemini benimsemiş ve önemsemiştir. Buna göre, demokratik temeller doğrultusunda toplumun yapı taşı olan birey, eğitimin de merkezinde olmalıdır. Eğitimin merkezi bireyken, demokratik toplumun merkezi de eğitimdir. Okul ortamında herkesi eşit gören Dewey tüm bireylerin eşit haklara sahip olduğunu vurgular. Bireyin özelliklerinin farkında olmak Dewey felsefesinin en güçlü yanlarından biridir. Buna göre, her bireye aynı ortam eşitliği sağlanmalı ancak her çocuğa aynı yaklaşımda bulunamamalı; onlara ilgi ve yeteneklerine göre yaklaşılmalıdır. İnsanlar yaşamları boyunca birbirlerine ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaçları gidermek için de toplumla birlikte uyum içinde yaşamaları gerekmektedir. Birey sadece kendi menfaatini değil birlikte yaşadığı toplumun da hak ve hürriyetlerini göz önünde bulundurmalıdır. Dewey'in ahlak eğitimine verdiği değer burada olduğu gibi birçok noktada da karşımıza çıkar. Her çocuğun birbirinden farklı olduğunu ileri süren düşünür öğrencinin ihtiyacına yönelik bir eğitim sisteminin oluşmasına gayret eder.

Dewey laboratuvar okulundaki çalışmalarında öğrencilere nasıl düşünmeleri gerektiğini anlatır. Dewey'in laboratuvar okulu 1896 yılında Chicago Üniversitesi bünyesinde açılarak 1904 yılına kadar 4-14 yaş aralığı çocuklara aktif öğrenme ile ilgili yöntemleri öğretme amacıyla faaliyete geçmiştir. Dewey geleneksel eğitim sistemine karşı öğrencinin aktif olduğu, ezbere dayalı olmayan, bireyselliğe önem veren eğitim sistemini destekler. Eğitimi, insanın bütün yaşamına hitap eden bir süreç olduğu için hayatın kendisi olarak görür. Buna göre eğitim hayatımız için hazırlık aşaması değildir, hayatın ta kendisidir. Okulu hayatın dışında bırakmadan, okul hayatı ile günlük hayat arasındaki bütünlüğü ve devamlılığı kurmak gerekmektedir. Çevrenin, öğrencinin hayatındaki yerine vurgu yapan Dewey, günlük hayat ve okul hayatının birbirini destekler nitelikte olması gerektiğini savunur. Eğitim-öğretim sadece okullarda yapılan dersler ve müfredatlarla sınırlı değildir. Yemek yapabilmek, araba kullanabilmek, insanlara karşı nasıl davranacağımızı bilmek, yeni yollar öğrenmek vb. hayat boyu

öğrenmeye örnektir. Bu süreçler biz farkında olmadan da gerçekleşir. Eğitim bilimlerinde buna gizli öğrenme denilmektedir. Buna göre günlük hayatımızda sürekli maruz kaldığımız şeyleri bir süre sonra farkında olmadan öğrendiğimizi söyleyebiliriz.

2.3. John Dewey Felsefesinin Temel Kavramları

2.3.1. Pragmatizm

Pragmatizm, etimolojik olarak Grekçe 'iş veya eylem' anlamına gelen *pragma* sözcüğünden türemiştir. Pragmatik sözcüğü ise, bu köke bağlı olarak, 'işe veya eyleme yönelik olma' anlamına gelir. Pragmatizm; işe, eyleme yada bunların pratik sonuçlarına odaklanma fikri üzerine inşa edilen felsefi bir ekolü temsil etmektedir. Bu ekol 1870'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır ve günümüzde hem analitik hem de kıta felsefesi çevrelerinde kabul gören bir yaklaşım haline gelmiştir.

Pragmatizmin ortaya çıktığı dönem, bilim ve teknolojinin insan yaşamını kolaylaştığı bir dönemdir. Pragmatizmin toplum tarafından kolaylıkla benimsenmesinin sebeplerinden biri de bilim ve teknolojinin insan ve toplum hayatında oldukça etkili olmasıdır (Aksakal, 2019: 13). Amerikan felsefesi olarak kabul edilen pragmatizmin eğitime uygulanmış şekli ise ilerlemecilik (progressivism) tir. İlerlemecilik anlayışının öncüsü olarak kabul edilen John Dewey yaşam felsefesi haline getirmek istediği pragmatizmi toplum ve eğitim hayatına uygulamak istemiştir (Kutlu, 2005: 4). "Pragmatizm etimolojik olarak *pratik*'ten türemiş, işe, eyleme dönük, uygulanması amaçlanmış olan düşünceyi karşılayan *pragmatik*'in düşünsel biçimini vurgular." (Bakır, 1997: 32). 20. yüzyıl Amerika'sında pragmatizmin topluma uygun bir anlayış olduğu kabul edilir. Sosyal birer varlık olan bireyler yaşam içerisinde sürekli bir değişme ve gelişme halindedir. Bununla birlikte gerçekliğin de değişebileceğini öne süren pragmatizmin, demokrasiye vurgu yaparak, toplum içinde yaşayan bireylerin farklı kültürlerden olmalarına rağmen kolaylıkla benimsedikleri bir felsefe olduğu düşünülmüştür (Berktin, 1961: 87).

Pragmatizm aktif okul görüşünü savunarak eğitim hayatında her bireyin kendi kendini bilmesi ve yönetmesi gerektiğini vurgular. Pragmatist felsefeyi savunan Dewey'in eğitim felsefesinin ana hatları incelendiğinde; öğretmenlerin dikkatini çocuğun doğasına ve ihtiyaçlarına çekmek istediği görülmektedir. Bu yaklaşım, günümüzde "çocuğa görelilik ilkesi" olarak adlandırılmıştır ve bu ilkenin amacı okul etkinliklerinin merkezine program yerine çocuğun kendisini yerleştirmektir. Bu anlayış, okul ortamındaki eğitim yaşantılarının tümünün, örneğin eğitim programları, öğretim

ortamı, öğretmen, kullanılan yöntemler, çocuğun ilgisine, seviyesine ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerektiğini savunur (Dewey, 1930: 86). Pragmatizm, Dewey felsefesinin en önemli yapıtaşlarından biridir. Bilmeyi temel alan ve bunu deneyime dayandıran bir görüştür. Pragmatizmi Charles Sanders Peirce kurmuştur, William James yaygınlaştırmıştır ve Dewey de uygulamaya geçirmiştir. Pragmatizmde amaç kavramı oldukça önemli bir yere sahiptir. Geleneksel eğitim anlayışında araç olarak kabul edilen düşünce ve bilgi, başka bir amaç olmasa da ileriye dönük geliştirilmelidir. Pragmatizmde amaç asla kaybedilmemesi gereken bir hedeftir.

Pragmatizm ile ilgili olan önemli kavramlardan biri de deneyimdir. John R. Shook zekâ ve deneyim arasındaki ilişkiyi pragmatist anlayışa göre şöyle özetler: İnsan zihni evrendeki değişime paralel olarak sürekli değiştiği için pragmatizm kalıcı prensiplerden bahsetmez. Bu durumun eğitim felsefesine yansması mutlak değişmez bir gerçeği öğretecek müfredatın hiçbir zaman olmayacağıdır (Aksakal, 2019: 15). Bugünün koşullarında doğru sayılacak bir şey yarının şartlarında doğru olmayabilir. Bu yüzden öğrenciye doğruyu ‘kendi koşullarında’ bulabilme kabiliyeti kazandırılmalıdır. Öğrenciye balık yemek değil balık tutmak öğretilmelidir. “John Dewey pragmatist temelli eğitim anlayışı ortaya koyan bir filozof olsa da diğer pragmatist düşünürlerden temel farkı, pragmatizmi birçok yönden zenginleştirmesinin yanı sıra onun kendi düşüncelerini eğitim üzerine yoğunlaştırmasındadır denilebilir.” (Aksakal, 2019: 15).

2.3.2. Deneyim

Bir davranışın deneyim sayılabilmesi için, o davranış sonucunda hissedilecek bir duygunun ortaya çıkması gerekmektedir. Bireyin elini ateşe yaklaştırması sonucunda eli yanar, yanma hissiyle bir daha elini ateşe yaklaştırmaması gerektiğini öğrenir ve bu deneyimden bir daha ateşe yaklaştırdığında elinin yanacağı sonucunu çıkarır. Deneyimin nasıl kazanıldığı felsefe tarihinin en tartışmalı konularından biri olmuştur. Örneğin John Locke insan zihnini boş bir levhaya benzetir. Ona göre zihin yaşanan olayları deneyimleyerek dolar. Dewey de insanın deneyimler yoluyla hayatı öğrendiğini savunur. Yaşamımızın deneyim ile geliştiğini öne süren Dewey her deneyimden mutlaka bir anlam çıkarmamız gerektiğini önemle vurgulamıştır. Deneyim sonradan kazanılır. İnsanın hatalarından ders çıkarmasının yalnız deneyim yoluyla gerçekleşmeyeceğini tartışmanın da önemli olduğunu vurgulayarak yanlış görüş ve uygulamaların zaman içerisinde yerlerini olgulara bırakacağını savunur.

Deneyimin oluşmasında iki ilke vardır: Bunlar devamlılık ve etkileşim ilkeleridir. Dewey deneyimi bir süreç olarak gördüğünden devamlılık Dewey felsefesinin temel

özelliklerindedir. Bu prensibin eğitim anlayışı için ne kadar önemli olduğu sınav ve öğrenme sistemlerinde görülmektedir. Devamlılık sağlamayan hiçbir birey başarıya ulaşamamıştır ve etkileşim içerisinde bulunmamak başarının önünde bir engeldir. Dewey'in de dediği gibi 'süreci yönetemeyen eğitimde yetersiz kalır' (Dewey, 2007: 87). "Deneyimin devamlılığı prensibinin anlamı her deneyimin daha önceki deneyimlerden bir şeyler alması ve kendisinden sonra gelecek deneyimlerin niteliğini bir şekilde değiştirmesidir." (Dewey, 2007: 87). John Dewey felsefesinde deneyimin mutlak şekilde vurgulandığı görülmektedir. Deneyim insan hayatına yön veren yapı taşıdır. Bunun yanında gelişen dünyaya uyum sağlamak deneyimle birlikte mümkündür (Cevizci, 2012: 210).

2.3.3. Düşünce

Dewey, *Nasıl Düşünürüz* (2022) adlı eserinde düşünmenin ne olduğu ve ne olmadığı sorularını cevaplamaya çalışır. Dewey'e göre düşünmenin kaynağı, kafa karışıklığı veya kuşkudur (2022, s.72). Düşünme kendiliğinden gerçekleşmez, bir şey ona vesile olur tabiri caizse onu kışkırtır. Nasıl ki hiç kimse bir başkasına nefes alması gerektiğini veya kanını nasıl pompalaması gerektiğini söyleyemezse, nasıl düşünmesi gerektiğini de söyleyemez (Dewey, 2022: 15).

Birey yaşadığı toplumda veya aile içinde çoğu zaman kalıplaşmış düşünceleri terk edemeyebilir, düşüncelerini ifade edemeyebilir. İşte bu noktada okullar ve kitaplar insan zihnini belli düzeye ulaştırarak bireyin düşünce özgürlüğünün ve özgünlüğün farkına varmasını sağlar. Her yeni düşünce, bir önceki düşünceyle bağlantılı olmalıdır. Birey hayata ne kadar şüpheli bakarsa o kadar derin düşünebilir, birey kendi merakıyla araştırır ilgilenirse o bilgi daha kapsamlı ve daha kalıcı olur. Derin düşünen bireylerin inançları kendi isteği ve merakıyla oluştuğu için daha onaylanır bir yapıdadır. Derin düşünebilmek için kapsamlı bir soruşturmanın itici gücü olan kuşku durumunu sürdürmeye ve uzatmaya istekli olmak zorunludur, inançlarımıza sağlam gerekçeler bulanana kadar bir fikri kabullenmemeli veya inançlarımız konusunda onaylayıcı yargılarda bulunmamalıyız. Düşünme, öngörüyle hareket etmemize ve bilinçli amaçlarımıza göre planlamalar yapmamıza izin verir; gelecekteki nesnelere ya da şimdi bize uzak ve bizde eksik olan şeylere bilinçli ve kasıtlı biçimde ulaşmamızı sağlar. İzlenebilecek farklı yolların ulaştıracağı farklı sonuçları ve farklı eylem yollarını telkin etmemize izin vererek bir işe kalkıştığımızda ne yapmak üzere olduğumuzu baştan bilmemizi sağlar (Dewey, 2022: 112).

2.3.4. Refleksif Düşünme

Refleksif düşünme, bir şeyin kendi kendine geri dönmesi, düşünme üzerine düşünmesidir. Daha spesifik olarak, düşünmenin kendini konu edinmesidir. Dewey'e göre ise refleksif düşünme "herhangi bir inanç ya da varsayılan bir bilgi biçimi üzerine, onu ve onun yol açtığı saha ileri sonuçları destekleyen kanıtlar ışığında etkin, sürekli ve dikkatli bir biçimde düşünmek, refleksif düşünceyi oluşturur." (Dewey, 2022: 21). Bilindiği gibi insanın diğer canlılardan ayrıldığı nokta düşünebilmesidir. Düşünmenin daima bir konusu, nesnesi veya bir içeriği vardır. Biz neleri düşünüyoruz?' sorusu refleksif bir sorudur ve refleksif düşünmenin de ilk adımıdır. Soru veya soruların cevabı refleksif bir düşünmeyi gerektirir. Bazı sorularla birlikte 'düşünme üzerine düşünme' başladığı için aynı zamanda kişi felsefe yapmaya da başlamaktadır. O halde şöyle özetleyebiliriz; algı nesnelere veya doğrudan bir problem üzerine düşünme ile üretilen herhangi bir kavram veya bilgi üzerine, onu konu edinerek düşünmek refleksif düşünmedir ve bu felsefenin ayırt edici düşünme biçimlerinden birisidir. Refleksif düşünceyi bir olay örgüsüyle kavramaya çalışalım: Örneğin eğimli ve çukurlarla dolu bir yolda yürüdüğümüzü düşünelim. Eğer her şey sorunsuz olsaydı, yolda bir eğim olmasaydı yolu düşünmek zorunda kalmazdık oysa yolun ilerisinde keskin bir eğim olduğunu fark ettiğinizde, o eğimden nasıl geçeceğinizi, geçtikten sonra ileride bizi nelerin beklediğini de düşünmeye başlarız. İşte burada refleksif düşünme devreye girer yani biz bazı düşüncelerin üzerine düşünmeye başlarız.

Refleksif düşünmenin beş aşaması vardır: Bunlardan ilki 'telkin'dir. Olay örgülerinde tek seçenek olduğu takdirde sorun yoktur fakat olay örgüsünde seçenekler artar ise telkin ortaya çıkar. İkincisi 'düşüncelileştirme' dir. Buna göre, olayın sonunu bilirsek karmaşıklığından kurtuluruz, düşünme işi de kolaylaşır. Eğimin nereden geleceğini bildiğimizde, karşımıza çıktığında düşünmeye başlamayız ve adapte olmamız da kolaylaşır. Üçüncüsü 'yol gösterici fikir veya hipotez' dir. Bir olayın uzmanına danışılmadan kulaktan dolma bilgilerle konulan teşhisler buna örnek olarak verilebilir.

Örneğin dişi ağrıyan birine, dişi ağrıdığına bize iyi gelen bir yöntemi söyleyebiliriz fakat uzman o kişinin durumundan emin olmadıkça ona ilaç vermez ki bu da en doğru davranıştır. Dördüncüsü 'akıl yürütme' dir. Bu, zihnin daha önce sahip olduğu bilgi birikimine karşılık gelir. Herhangi bir durumda birden fazla sorun veya çözümün akla gelmesi bu aşamada ele alınabilir. Beşincisi ise 'eylem aracılığıyla hipotezi sınamak' tır. Her hipotezin kendi gereklerine göre düzenlenmesi gerekir. Refleksif çalışma alışkanlığına sahip olmanın büyük bir yararı, başarısızlığın sadece başarısızlık olmamasıdır. Başarısızlık aynı zamanda eğitici ve yol gösterici bir deneyim

olarak kabul edilir. Gerçekten düşünen insan, başarılarından öğrendiği kadarını başarısızlıklarından da öğrenebilen insandır. Onunla meşgul olmuş ve ona rastlantı sonucunda ulaşmamış kişi için başarısızlık, hangi gözlemleri yapması gerektiğini işaret eder. Başarısızlık üzerine çalıştığı hipotez de hangi değişikliklerin yapılması gerektiğini kişinin aklına getirecektir (Dewey, 2022: 88).

2.3.5. İnsan Doğası

‘İnsan nedir?’ sorusu felsefenin en kadim sorularından biridir. Burada merak edilen husus aslında insanın özünün ne olduğudur yani insanı, insan yapan şeyin ne olduğu... İnsan doğası, insanın yapısı gereği, tartışmaya elverişli bir konudur. Sokrates öncesi filozoflarından Aydınlanma Çağı filozoflarına kadar tüm filozofların insan doğası hakkında bir fikri bulunmaktadır. Sokrates öncesi filozoflar, her şeyin en temel maddesini yani arkhesini bulmaya yönelmiştir. Arkhe Thales’e göre su; Anaximandros’a göre apeiron (sınırsız olan); Anaximenes’e göre hava, Hippasos ve Herakleitos’a göre ateş; Empedokles’e göre su, ateş, hava ve toprak; Demokritos’a göre ise atomdur (Küçükalp, Cevizci, 2019: 41-51). Onlar genel olarak evrenin özel olarak ise insanın ilk nedeninin maddi olduğunu düşünmüşlerdir. “İlk ve en büyük sofist olan Protagoras’ın ‘İnsan her şeyin ölçüsüdür’ sözüyle eşyanın herhangi bir zamanda insanoğlunun kendi içinde bulunduğu durum tarafından belirlenen biçimde görüldüğü ifade edilmektedir.” (Demirel, 2022: 24).

İnsanın kendini bilme çabası da Sokrates döneminde felsefecilerin ele aldığı konulardan biridir. Sokrates’in öğrencisi olan Platon’un da felsefesi insan sorunu ile başlamaktadır (Demirel, 2022: 28). Platon insan doğasının doğuştan ve dört maddenin birleşiminden oluştuğunu ileri sürer. Bunlar; iyi-kötü, altın, gümüş ve tunçtur. İnsanlar doğa karşısında aciz olsa da temelde doğaları adildir. İnsanların doğalarında bulunan maddeler onların neler yapabileceğine dair bir öngörude bulunmamaıza olanak sağlar.

Örneğin doğası gümüş ve altın olan bir çocuğun iyi bir savaşçı olacağı söylenebilir. Platon’a göre bir insanın hangi maddeden oluştuğunu anlamak için o insan bir teste tabii tutulabilir. Platon, kadın ve erkek ayırt etmeksizin aynı eğitimi çocuklara vermemiz gerektiğini savunur. Kadınlar, erkekler kadar iş ortamında bulunmasalar da kadın ve erkek temelde aynı güçtedir. Çocukların doğalarındaki maddeyi öğrenmek için kız ve erkek çocuklar daha beş yaşından itibaren müzik, edebiyat, beden eğitimini içeren eğitimlere tabii tutulmalıdır. Platon *Devlet* adlı kitabında koruyucular ve yöneticilerin eğitimi ile ilgilenir, koruyucu ve yöneticilerin de doğasındaki maddeye ulaşmak için yukarıda bahsedilen aşamalardan küçük yaşta geçmesi gerekir (Platon,

2020: 175). Çocukların başarılı oldukları aşamalar belirlenir ve 20’li yaşlara geldiklerinde tekrardan sıkı bir teste tabi tutulurlar. Bu sınavda başarılı olan öğrenciler belli sırayla önceden karmaşık ve yetersiz verilen eğitimleri sıralı ve detaylı bir şekilde almaya başlar. Eğitimin bu aşamalarında matematik ve geometriye ağırlık verilirken matematiksel düşünmenin üstüne yükselebilenler için diyalektik eğitime geçilir. İnsanlar 30’lu yaşlara geldiğinde bir teste daha tabi tutulacaklardır ve testin sonucuna göre geniş bir görüşe sahip olanlar ayrılacaktır. Bu aşamada öğrenme kolaylığı, güzel ahlak, anlayış gücü (hoşgörü) aranan niteliklerdir. Kişi bunlara sahip ise filozof dolayısıyla da yönetici olmaya hak kazanacaktır. Bu aşamadan da geçenlere ilk beş yıl hedefi olarak ideaların bilgisi kazandırılmaya çalışılır. Diyalektik eğitiminden geçenler ise on beş yıl süreyle kamu hizmetinde tecrübe kazanacaklardır (Platon, 2020: 175). Bunlar arasında en iyileri 50’li yaşlarda iyi ideasının bilgisine erişecek ve ancak buna erişebilenler yönetici olacaklardır.

İlk çağ filozoflarından Aristoteles, Platon gibi insan doğasının ne olduğuyla değil insan tasarımıyla ilgilenmiştir. İnsan, ona göre, toplumsal bir boyutu olması sebebiyle siyasal bir hayvandır. Aristoteles’te insan beden ve zihinden oluşur. İnsan zihni yöneten, bedeni ise yönetilendir. Zihinde doğuştan bilgi bulunmadığını savunan Aristoteles deneyimlerimiz yoluyla bilgi edindiğimizi ve böylece bilginin zihnimizde yer aldığını belirtir. Platon ideaların gerçekliğine inanırken Aristoteles duyularımızla algıladığımız evrenin gerçekliğine inanmıştır.

Thomas Hobbes insanın doğası gereği bencil olduğunu öne sürer. Ona göre kendimizi severek barış ve güvenlik içinde yaşayabiliriz. İnsan doğasının temelinde yatan şey, insanın kendini koruma isteğidir. İnsanlar doğaları gereği doğuştan eşittirler bu yüzden kendi haklarını savunurken veya kendi haklarını kullanırken diğerlerinin hakkına engel olmamalıdır.

J. J. Rousseau, Dewey’in etkilendiği önemli filozoflardan biridir. Onun düşüncesi her insanın doğasının biricik olduğu fikrine dayanır. Rousseau aynı zamanda doğanın zaman içinde değişim gösterdiğini vurgular. Doğasını koruyabilmek adına insanın toplumdan arınmış bir şekilde eğitilmesi gerekir.

Kant’ın insan doğası hakkındaki fikirlerini Demirel şu şekilde aktarır:

“Kant "insan nedir?" sorusuna, insanın akıl sahibi bir varlık olmasından yola çıkarak yanıt aramaktadır. Bu özelliğiyle felsefi antropolojinin kurucularından sayılan Kant'a göre insan doğası doğuştan ne iyi ne de kötüdür; fakat o birçok şeyin özünün insan doğasında gelişmemiş halde bulunduğu inanır. Kötülüğün insanın denetim altına alınmamış tarafı olduğunu belirtir. İnsan doğasında iyinin nüvelerinin bulunduğu inanır. Bu nedenle insanda iyi olana doğru yönelme eğilimi mevcuttur ama insanın bunun için çaba göstermesi gerekir (Demirel, 2022: 100).”

Dewey, insanın doğası gereği temel ihtiyaçlara sahip olduğunu düşünür. Bunlar yeme, içme, harekete geçme gibi davranışlardır. Dewey insanların anlaşıldıkları takdirde kendilerini gerçekleştirme potansiyellerinin ortaya çıkması noktasına vurgu yapmaktadır (Demirel, 2022: 99). Demirel bu noktayı şöyle ifade eder:

Dewey, Rousseau'ya kadar hâkim olunan 'insanın ihtiyaç duyduğu her şeyin eğitimle kazandırılabilmesi' düşüncesinin Rousseau ile değiştiğini ileri sürer. Rousseau'nun öncüsü olduğu doğacı eğitim anlayışı bireyselliği ön plana çıkartmasını olumlu değerlendirir. Ancak Rousseau'nun eğitimi sosyal temastan gelen boyutunu ikinci plana ittiğini düşünür. Örneğin, Rousseau'nu düşüncesinin aksine ses ve işitme organlarının doğuştan gelen etkinliği kendi başlarına gelişemez. Bireyin yeteneklerini olabilecek en iyi şekilde kullanabilmesi ve gelişimini sağlayabilmesi için sosyal çevreye de gereksinimi vardır (Demirel, 2022: 99).

Dewey, aynı zamanda, insan doğasını işlenmesi gereken bir hazine olarak görmektedir. Buna göre, insan doğasında ortaya çıkarılması gereken birçok yetenek vardır

2.4. John Dewey Üzerinde Etki Bırakan Düşünürler

2.4.1. Georg Wilhelm Friedrich Hegel

Felsefenin temel ilkelerinden biri olan eleştirel yaklaşımı Hegel'in (1770-1831) felsefesinde de görmek mümkündür. Hegel, Kant'ı birçok yönden eleştirmesine rağmen ondan etkilenen filozofların başında gelir. Hegel'in bilgi felsefesinde tekil olgular bir bütünün parçalarıdır ve önemli olan bütünün bilinmesidir. Hegel ahlak anlayışında bireysel iradenin tek başına yeterli olmadığını vurgular. İnsanların refah içinde ve mutlu bir yaşam sürebilmeleri için uğraşmaları gerektiği fikrini destekler. Özgürlüğün gerçekleşmesinin gerçek iyi olduğunu savunan Hegel, ödevlerini eksiksiz yapanların en özgür kişiler olacaklarını ifade eder. Hegel'in bahsettiği ödevlerden biri evlenmektir. Aile olmadan devletin varlığının bir anlamı olmadığını düşünür. Aile ve toplum Hegel'in felsefesinin en önemli kısımlarıdır. Aile fertlerinden olan çocukların, büyüyüp birer yetişkin olduklarında, kendi istek ve amaçlarına yönelmeleri sonucunda sivil toplumların ortaya çıkacağını söyler (Cevizci, 2019: 448).

Hegel'in sistemi, felsefe alanındaki son sistemlerden biri kabul edilir. Onun ustaca uyguladığı diyalektik yöntemi benimseyenlerin başında Dewey bulunur. Tez, antitez ve sentezden oluşan diyalektik yöntem, doğa ve ruhun gelişmesinde de temel bir ilke olarak görev yapar. Kant'ın düşünce ile varlığı iki ayrı şey olarak açıklayan bir tür düalist görüşünü benimsemeyen Hegel, Dewey'i bu yaklaşımıyla da etkilemiştir (Kutlu, 2005: 8). Kutlu, Hegel'in Dewey üzerindeki etkisini şu sözleriyle anlatır:

Dewey'in felsefesi, Hegel'in felsefe anlayışındaki bilginin birleştirici etkisini altında geliştirmiştir. Özellikle, Hegel'in tarih fikri ve diyalektik yönteminden etkilenen Dewey, daha sonra, mutlak gerçek ve varlığı elde etmede mantık ve zihnin yetersizliğine inanmıştır (Kutlu, 2005: 14).

Dewey'in Hegel'e katılmadığı, hatta Dewey'e yetersiz geldiği bir nokta vardır. Hegel'in ifadesiyle "Her felsefe, çağının felsefesidir ve tüm tinsel gelişme zinciri içinde bir halkadır; o halde ancak zamanın yarar gördüğü şeylere karşılık verebilir" (Kutlu, 2005: 9). Hegel'in her felsefi sistemi, içinde yeşerdiği ve geliştiği çağa hapsetme girişimi Dewey'in katılmadığı ve eleştirdiği bir noktadır.

2.4.2. Jean Jacques Rousseau

Rousseau (1712-1778), Dewey'in etkilendiği filozoflar arasında birinci sırada yer alır. Dewey yeni eğitimin öncüsü olarak Rousseau'yu gösterir. Eğitime çocuğu tanımakla başlayan ve çocuğun doğasına saygı duyan Rousseau'nun bu görüşüyle Dewey'i derinden etkilemiştir. Rousseau eğitim hakkındaki düşüncelerine *Emile* (1762) adlı eserinde yer vermiştir. *Emile*'de çocuğun gelişim evrelerinden bahsedilmektedir. Bu eserde çocuğun doğal ortamda kendini gerçekleştirmesi için her türlü fırsatın sunulmasından, öğrenciye rehber olmanın gerekliliğinden ve bireyin mutluluğunun bireyselleşmeyle mümkün olduğundan bahsedilmektedir. Bireyselleşme ise ancak eğitim ile mümkündür (Kuzu, 2023: 54-74). Rousseau'nun bu düşünceleri doğrultusunda deneyimin de eğitim çerçevesindeki önemi vurgulanmaktadır. Rousseau öğrencilere deneyimleme yoluyla ders anlatımı sağlanması gerektiğini şu sözleriyle dile getirir: "Öğrencilere hiçbir şekilde sözlü ders vermeyin; o dersin yalnızca deneyimini almalıdır." (Rousseau, 2020: 90).

Rousseau, Dewey ve onu takip eden eğitimcilerin savunduğu çocuk merkezli eğitim anlayışının öncüsü kabul edilir. Çocuk merkezli eğitim anlayışı, modern eğitimin kapısını aralayan önemli bir basamaktır. Hem Dewey hem de Rousseau 'çocuk özgür kaldığı sürece gelişir' düşüncesini benimsemişlerdir (Kutlu, 2005: 14). Rousseau özgürlük kavramını hiçbir eğitimcinin cesaret edemediği kadar vurgulu bir şekilde kullanmıştır. Rousseau yaşadığı dönemin ihtiyaçlarına duyarlı bir düşünür olduğundan toplumdaki aksaklıkları göz önünde bulunduran ve onları önemseyen eserler kaleme almıştır. Örneğin Fransız ihtilalinden sonraki dönemde ebeveynlerde görülen olumsuz yönleri ele alan çalışmalar yapmıştır. Bununla birlikte eserlerinde kadın hakları ve ileride çocukları bekleyen olumsuzlukları konu alan çalışmalara da yer vermiştir (Kuzu, 2023: 82).

Eğitim s3z konusu olduğunda çocuğun kendini 3zg3r hissetmesi kendi kararlarını alabilmesiyle m3mk3nd3r. Dewey bu noktada Rousseau ile ayrı d3ř3nceyi benimsemiş ve çocuğun toplumdan uzak kalarak doğanın içinde 3zg3rleşebileceği fikrini savunmuştur. Dewey'e g3re ocuk aynı zamanda toplumsal ilişkilerde, ailede ve okulda da 3zg3rl3đ3n3 yaşayabilir. Her iki eğitimcinin ortak yanlarından biri eğitimi deneyimlere dayandırmalarıdır. Hayatla okulu b3t3nleştiren Dewey'in deneyimci anlayışının kaynağının Rousseau olduğunu s3ylemek yanlış olmayacaktır (Stone, 1996). Dewey ve Rousseau'nun ayrıldıkları nokta ise şudur: Eğitim sisteminde 3topik olan Rousseau'ya karşı Dewey sanayi toplumuna uygun bir eğitim sistemi geliştirmek istemiştir. Ayrıca Rousseau'nun bireysellik anlayışına karşı Dewey toplu eğitimden yana bir yaklaşım benimsemiştir.

2.4.3. Johann Heinrich Pestalozzi

Rousseau'nun manevi 3đrencisi olarak tanınan Pestalozzi (1746-1827) b3y3k hayranlık duyduğu *Emile*'in yazarını nesnel olarak değerlendirmiş, Rousseau'dan farklı olarak bireyi topluma bağlayan bağların doğaninkine g3re daha g3l3 olduğunu d3ř3nm3řt3r. Doğanın, insani sosyal ilişkiler için ve onlar aracılığıyla oluşturulduğuna inanan Pestalozzi, bireylerin eğitimindeki sorunların, sosyal ilişkilere bağlandıkları zaman 3nem kazandığı fikrini savunur (Kutlu, 2005: 17). Pestalozzi, toplumun en 3nemli h3creesi olarak aileyi almıştır. Aile hayatı, ona g3re, eğitimin merkezini oluşturur.

Pestalozzi ile Dewey iş eğitime verdikleri 3nem s3z konusu olduğunda aynı noktada birleşirler. Dewey'de iş eğitimindeki amaç toplumsal bilinci geliştirmektir. Her iki filozof da bilginin hayatın içinde yarar sağlayıcı etkisi olduğuna inanmıştır.

Pestalozzi'nin hayata 3nem veren eğitim anlayışında da Dewey'in pragmatizminin izlerini g3rmek m3mk3nd3r. Deneyime oldukça 3nem veren iki filozof da hayatın yaşayarak ve tecr3be ederek anlam kazandığı fikrini savunur. Her ikisi de kişinin yaşayarak elde ettiği deneyimlerin okulda 3đretmenler tarafından verilemeyeceği noktasında uzlaşırlar. Deneyim g3n3m3zde de değişmeyen 3đrenme kalıplarından biridir. Bir birey bir konuyu bir olayı kendisi merak ettiği için araştırır ise ve o konuyu 3đrenmek ister ise 3đrenme daha kalıcı ve daha kolay olacaktır. Emek vermek insanoğlunun doğasında vardır. Emek verdiğimiz hiçbir şeyin ziyan olmasını istemeyiz ve emek verirken geçirilen s3rede de 3đrenmenin gerçekleştiğini s3yleyebiliriz.

2.4.4. Friedrich Wilhelm August Froebel

Froebel'e (1782-1852) göre eğitimin amacı bireyde olanı açığa çıkarmaktır. Bu açığa çıkarma işlemi ise ancak özgürlük ile gerçekleşir. Froebel düz oyun kalıplarının yerini çocuğun yaratıcılığının alması gerektiğini savunur. Kutlu bu noktayı şöyle izah eder:

Pestalozzi'nin öksüz çocuklar yurdunu da yöneten Froebel, daha çok dünyada ilk kez Kindergarten (çocuk bahçesi) adı verilen okul öncesi kurumlar açmak ve oyun aracılığı ile eğitim ilkesini savunmuş olmakla tanınmaktadır (Kutlu, 2005: 18).

Froebel felsefesini, tıpkı Pestalozzi gibi, öğretmenlik deneyimleriyle olgunlaştırmıştır. Pestalozzi ile benzer şekilde Dewey de okul ayırımına karşı çıkar. Ona göre de her insan teoriyle pratiğin iç içe geçtiği işleri yapmalıdır. Kimya, bitki yetiştirme, ulaşım gibi iletişim becerilerinin kazanılması toplum açısından önemlidir. Kalıcı olması amacıyla öğrenimin aktif katılım ile sağlanması gerekir. Ayrıca, öğrencinin ders içi aktivasyonunu arttırmak öğrenim sürecini de kolaylaştırmayı sağlayacaktır (Kutlu, 2005: 18). Yetişkinlerin okul anlayışı, çocukları hakkı olan oyunu oynamaktan alıkoyan bir eğitim anlayışıdır. Rousseau'nun dikkat çektiği ihtiyar çocuklar yetiştirme tehlikesi burada karşımıza çıkar. İhtiyar çocuklar derken kastedilen şudur; çocuk belli yaşa kadar tamamlaması gereken evreyi tamamlayamaz ise ve üzerine yüklenmemesi gereken sorumluluklar yüklenir ise bu çocuklar bir süre sonra adeta bir robot gibi verilen komutları yerine getirmeye başlayacaktır. Dewey de bu uygulamanın yanlış olduğunu, tıpkı Rousseau ve Froebel gibi, oyunun çocuk yaşamında değerli ve eğitim için vazgeçilmez olduğu fikrini savunur. Dewey, ayrıca, çocuğun oyunda özgürleştiğini ve bu yolla yaratıcı düşünmesinin de geliştiğine inanır. Çocuk oyun vasıtasıyla büyüklerin işlerini anlama ve kavrama becerisine sahip olabilir. Oyunun düşünceye yön veren bir özelliği vardır ve oyun aynı zamanda çocuğun yakın çevresindeki insanları taklit ettiğinin de bir göstergesidir. Bununla birlikte olumsuz çevrede bulunan çocuğun oyunları da olumsuz içerikler barındırmaktadır.

2.4.5. Maria Montessori

Maria Montessori (1870-1952) geliştirdiği Montessori eğitimi ile uygun ortam sağlandığında çocuğun kendi potansiyelini ortaya koyduğunu göstermeye çalışır. Montessori eğitimi geleneksel eğitim ile taban tabana zıt bir eğitim sistemidir. Geleneksel eğitim öğretmen merkezli iken Montessori eğitimi öğrenci merkezli bir eğitim anlayışını yansıtır. Bununla birlikte, Montessori eğitimi sürece odaklanırken geleneksel eğitim ürüne odaklanmıştır. Eğitim sisteminde farklı yaş gruplarını aynı

sınıfta bulunduran Montessori'nin bu yaklaşımı çocuğun deneyimleme yeteneğini geliştirmektedir. Örneğin yaşı küçük olan öğrenci kendinden büyük olan öğrenciye bakarak materyallerin nasıl kullanılacağını öğrenebilir. Ayrıca büyük olan öğrencilerin kendilerinden küçük olanlara öğrendikleri konuları anlatması ise onların konuyu pekiştirmesine yardımcı olabilir (Leygara, 2020: 51-56).

Montessori'nin eğitim sisteminde "çocuğa görelilik" ilkesi hakimdir. Sorumluluk bilincini öğrencilere aşılama amacıyla öğrenciye uygun ortam sunulur fakat öğretmen öğrencilere ne yapması gerektiğini söylemez. Bu sistemde öğretmen ilgisizmiş gibi görünse de aslında bu yaşantıları gözlemleyerek çocukların girişimlerine yön veren kişidir (Kutlu, 2005: 19). Bir bireye, özellikle bir çocuğa verilecek en önemli, en değerli şey ona sorumluluk bilinci kazandırmaktır. Sorumluluk bilincini bir çocuğa yüklemek kolay değildir ancak bu öğretmenin görevlerinden biridir. Pestalozzi ve Frobel'in düşüncelerinin bir sentezini ortaya koyan Dewey ayrıca çocuk gelişiminin özgür bir ortamda gerçekleştirilmesi gerektiğine inanan Montessori'nin eğitim düşüncelerini ve uygulamalarını da takdir ederek "özgürlük faaliyetidir" düşüncesini benimser. Montessori'nin Amerikan okullarına etkisini de araştıran Dewey bu konu hakkındaki düşüncelerini şu şekilde betimlemiştir;

Dewey, onun okulundaki çocukları, bedensel bakımdan daha serbest, fakat düşünce bakımından daha az serbest bulmaktadır. Montessori okulunda çocuk, belirlenmiş amaçlar için istediği şeyi kullanabilmekte ancak bunları düşündüğü amaçlar için kullanamamaktadır. Dewey, çocuğa gerçek hayattaki olaylarla karşı karşıya getirmediği, sadece eşyayı tanımak ya da kullanmak üzere eğitim ortamını düzenlediği için, Montessori'yi eleştirmektedir. Bunun, Montessori'nin çocukta doğuştan gelen gizli yeteneklerin eşya ile yapılan alıştırmalarla ortaya çıkarmanın mümkün olduğuna inanmasından kaynaklandığını da iddia etmektedir (Kutlu, 2005: 20).

3. JOHN DEWEY'İN TÜRKİYE'YE DAVET EDİLME SÜRECİ VE HAZIRLADIĞI TÜRKİYE RAPORU

Günümüzde Amerikan eğitim sistemi dinamik, esnek, değişime açık bir yapı olarak değerlendirilir. Amerika'nın eğitim sisteminin bu yapıda olmasının yolunu açan isimlerden biri de John Dewey'dir (Aksakal, 2019: 4). Eğitim alanında büyük ses getiren filozof kendi ülkesi Amerika başta olmak üzere birçok ülkenin eğitim sistemi üzerinde etkili olmuştur. 1880'li yıllarda Amerika'nın nüfus artışıyla birlikte ortaya çıkan sosyo-ekonomik düzenin nasıl eğitilmesi gerektiği meselesi Amerikalı eğitimcilerin kafa yorduğu konuların başında gelir. Bu anlamda özellikle okul programlarının düzenlenmesinde Dewey'in fikirlerinden yararlanılmıştır. Eğitim alanında yenilikleri takip etmek için Türkiye'de de kitapları çevrilen ve okutulan John Dewey, Maarif Vekili İsmail Safa Bey tarafından ülkemize davet edilmiştir (Kutlu, 2005: 15). Bu çerçevede ülkemize gelen ilk yabancı gözlemci ve düşünür John Dewey'dir.

Dewey, ağır şartlarda geçen savaş döneminden hemen sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin daha yaşanılır bir ülke haline getirilmesine yardım etmesi amacıyla ülkemize davet edilmiştir. 19 Temmuz 1924 tarihinde İstanbul'a gelen Dewey Türkiye'de iki ay süren bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Dewey'in Türkiye'ye davet edilmesinin amacı öğretmen kadrosunun nasıl yetiştirilebileceği hakkında ondan bilgi almaktır. Ayrıca, eğitimde demokrasi sisteminin nasıl uygulanması gerektiği konusunda Dewey'in görüşlerinden faydalanılmak istenmiştir. O dönemde bazı eğitimciler ülkeye farklı ülkelerden uzman getirmek yerine, öğrencilerin farklı ülkelere gönderilmesi gerektiği fikrini savunmuştur. Bu eleştiriler doğrultusunda 29 Ekim 1924'te Maarif Vekâletinin açtığı bir sınavla 22 öğrenci seçilerek Avrupa'ya gönderilmiştir.

Dewey'in İstanbul'a geldiği dönem Darülmüallimin ve Darülmüallimat mezunları cemiyetinin yıl sonu kongrelerine denk gelmiştir. Bu kongrede öğretmenlerle ilgili göze çarpan bazı sorunlar hususunda Dewey'e danışılmıştır. 31 Temmuz'da Dewey, Asım Bey aracılığıyla öğretmenlerle bir sohbet düzenlemiş ve bu sohbet sırasında 200'ü aşkın öğretmenle görüşme fırsatı yakalamıştır. Türkiye'nin eğitim sistemi hakkında hazırladığı rapor için öğretmenlerle yaptığı bu görüşmeler önem arz etmektedir. Dewey hazırladığı raporda öğretmenlerin sorunlarını gidermek ve onları daha iyi yetiştirmek için önerilerde bulunmuştur. Dewey, raporunda öğretmen yetiştirme sorunu üzerinde kapsamlı bir şekilde durmuş ve yapılması gerekenleri aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

- Öğretmen okullarında nitelikli öğretmenlerin çalışması,
- Derslerin uygulamalı olması,
- Bir deneyim okulunun kurulması,
- Öğretmenlerin sürekli olarak kendilerini yetiştirmelerine imkân sağlanması,
- Mesleğin saygınlığını yükseltilmesi,
- Haberleşme yoluyla öğretmenlerin ders almalarının sağlanması (Kutlu,2005: 65).

Ayrıca, Ankara’da Muallimler Birliği’nin Dewey adına düzenlediği bir ziyafet sırasında Mustafa Kemal Atatürk ile Dewey yan yana gelerek uzun soluklu bir görüşme gerçekleştirmişlerdir.

3.1. Mustafa Kemal Atatürk’ün Eğitim Anlayışı

Atatürk eğitimin onca reformlara karşı bir türlü geliştirilememesinin esas nedenini Türk Milletinin sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik yapısından kaynaklandığını düşünmüştür ve bu alanlarda yaptığı reformlarla eğitim sorunlarını köklü bir biçimde çözmeye çalışmıştır. Onun nihai hedefi milli bir eğitim sistemi geliştirmektir. Bu nedenle 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen “Tevhidi-i Tedrisat” (Eğitim Birliği) kanunu ile birlikte ülkede yüzyıllardır devam eden geleneksel eğitim kurumlarına son vermiş, Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı laik bir eğitim sistemine geçişi sağlamıştır.

O dönemde aydın ve uzman bir kadroya duyulan ihtiyaç nedeniyle Avrupa ve Amerika’ya yüzlerce yetenekli öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. İlk, orta, teknik meslek, yüksek öğretimde, sağlık, tarım ve çeşitli alanlarda birçok okullar açılmıştır (Büyük Düvenci, 1983: 38). Türk eğitim sistemi ve bunu belirleyen felsefeler, Kurtuluş Savaşı’nın sıcak günlerinde ortaya çıkmış; TBMM’nin kurulmasından sonra da olgunlaşmaya başlamıştır. Osmanlı medrese eğitim anlayışına karşı olan ve batıyı örnek alan bu sistem, öncelikle Atatürk’ün eğitim görüşlerine dayalı olarak yapılandırılmıştır. Sistemin gelişmesine ayrıca, Heyet-i İlmîyeler’de eğitimcilerin yürüttükleri tartışmalar, aldıkları kararlar ve hükümet programları da katkıda bulunmuştur (Kutlu, 2005: 62).

Atatürk’ün eğitim anlayışında eğitim yöntemini simgeleyen özellikler; iş ilkesine dayalı olma, işlevsellik, hayatta başarı sağlayıcılık, pratiklik, çevre koşullarına uygunluk gibi özelliklerdir. Mustafa Kemal Atatürk, eğitimin temel unsurlarını aile, öğretmen ve öğrenci olarak görür. Pedagojik ilkelere ışık tutan Atatürk, çocuklara ve gençlere onları yetiştirirken birer yetişkin gibi davranmamız gerektiğini vurgulamıştır. Geleceğimiz olan çocukları yetiştirmemiz için biz yetişkinlerden bir ricası vardır Mustafa Kemal’in; “Bugünün çocuklarını yetiştiriniz. Onları yurda, ulusa yararlı insanlar yapınız. Bunu sizlerden rica ediyorum” (Atatürk, 1922). Atatürk’ün öğretmene bakış açısını Akın ve Bal şu şekilde aktarmıştır.

...Atatürk, ziyaret ettiği okullarda öğretmenlerin sorunlarını yerinde dinlemeye özen göstermiş ve bir devlet başkanı olarak halkın eğitiminden birinci derece sorumlu bir yönetici olduğunu göstermiştir. Gittiği her yerde öğretmenleri onurlandırmış, ziyaret ettiği bir köy okulunda ders veren öğretmenin kürsüyü ona terk etmesi üzerine “Evladım, sınıfta bir öğretmen cumhurbaşkanından daha yücedir. Lütfen yerinize buyurunuz” (Emiroğlu, 1986) diyerek, öğretmenlik mesleğine gerçek itibarını kazandırmıştır. Uygulamalara yer veren işlevsel eğitimin başarıya ulaşacağını savunarak yetenekli idareci ve öğretmenleri kendi eliyle ödüllendirmeyi bir görev bilmıştır (Akın ve Bal, 2002:55).

Mustafa Kemal eğitimde programların güncel ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması gerektiğini de şu şekilde ifade etmektedir;

“Milli eğitimin gayesi yalnız hükümete memur yetiştirmek için değil, daha çok memlekete, ahlaklı, karakterli, cumhuriyetçi, inkılapçı, olumlu, atılgan, başladığı işleri başarabilecek kabiliyette, dürüst, düşünceli, iradeli, hayatta karşılaşılabilecek engelleri aşmaya kudretli, karakter sahibi genç yetiştirmektedir. Öğretim programları ve sistemleri buna göre düzenlenmelidir” (MEB, 2001: 18).

Mustafa Kemal Atatürk ve John Dewey’in eğitim anlayışlarında bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Örneğin her ikisi de eğitim söz konusu olduğunda pozitivist, rasyonalist ve faydacıdır. Atatürk de Dewey gibi Türkiye’nin hem genel hem de eğitimle ilgili sorunlarını çözerken, tek bir felsefeden, tek bir görüşten yola çıkmamış birbirinden farklı yaklaşımları sentezlemiştir. Olayları donmuş kalıplar içinde değerlendirmeyen Atatürk, sürekli yaşanan hayatla, somut gerçeklerle ilişki kurmuştur. Doğan, bu yöntemi kendi ifadesiyle şöyle açıklar: “Biz ilhamımızı gökten değil, doğrudan doğruya yaşadığımız hayattan almış bulunuyoruz” (Doğan, 1981: 73).

3.2.Dewey’in Türk Eğitim Sistemi Hakkında Hazırladığı Raporun İçeriği

Dewey hazırladığı raporda Galatasaray Lisesi’ni gezdiği sırada okulda karşılaştığı bazı materyallerden etkilendiğini belirtmiştir. Misafirliği sürecinde kız okullarının erkek okullarından daha iyi durumda olduğunu gözlemlemiş ve bu noktadan raporunda da bahsetmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin iyi derecede Fransızca konuştuklarını ve mesleklerine son derece bağlı olduklarını da eklemiştir. Okulun kalbinin öğretmen olduğunu ve öğretmenlerin en son öğretim yöntemleri ile yetiştirilmesi gerektiğinin önemini kuvvetle vurgulamıştır. 9 Ağustos’ta Darülmualimin ’de düzenlenen müsamere sırasında dinlediği Darülmualimin marşından çok etkilenen Dewey, Türkiye’de öğretmenlerin kendilerini ilim, ışık ve ilerleme uğrunda mücadele eden bir orduya mensup olarak gördüklerini ve yüce bir ideale sahip olduklarını da yazmıştır (Kutlu, 2005: 86).

Dewey, 27 Ağustos tarihli bir gazetede eğitim sisteminin vekillere göre değişmemesinden, öğretmenlerin Avrupa ve Amerika’ya gönderilmesinin gerektiğinden,

şehir çocuğu ile köy çocuğunun ihtiyaçlarının birbirinden farklı olabileceğini göz önünde bulunduran demokratik bir eğitim sisteminin yararından da bahsetmektedir. Dewey incelemeleri sonucunda ilk izlenimlerini yazmış fakat asıl raporunu Amerika'ya döndükten sonra hazırlamıştır. Dewey sunduğu raporlarda seyyar kütüphane fikrini, milli eğitim bakanlığının yeniden yapılandırılmasını ve öğretmenin dünya üzerinde uygulanan en son eğitim yöntemlerinden haberdar edilerek geliştirilmesini önermiştir.

Dewey, Türkiye'ye gelirken amacının kendi fikirlerini kabul ettirmek değil eğitim sistemini düzenlemek için önerilerde bulunmak olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, başka bir ülkenin eğitim sistemini Türkiye'ye taşımak amacıyla olmadığını da açık yüreklilikle belirtmiştir. Dewey'in önerileri sayesinde Türkiye'de 1924 yılında ilkokullarda, 1930 yılında ise liselerde karma eğitime geçilmiştir. Dewey, okulun amacını iki yönlü olarak tanımlar: Birincisi; milli yarar sağlayan bilgilerin toplanması ve yayımı görevini yerine getirecek bir merkez oluşturulması, ikincisi ise öğrenciyi ülkeye yararlı olacak düşünce alışkanlıklarıyla donatmak ve edinecekleri bilgileri kuramsal ve gereksiz olmaktan kurtarmaktır (Dewey, 1996: 74).

3.3. Maarif Vekili Mustafa Necati Bey

1925 yılında Maarif Vekili olan Mustafa Necati Bey başını çektiği reform hareketlerinde Dewey'nin raporundan önemli ölçüde yararlanmıştır. Yaptığı birçok konuşmasında yenilikleri tanıtırken sözü edilen raporu kaynak olarak göstermiştir (Kutlu,2005: 66). Mustafa Necati Bey bakan olduğunda planlı bir eğitim sistemi kurmayı amaçlamıştır. Uzmanları toplayarak on yıllık bir eğitim planı hazırlatmıştır. Bununla birlikte eğitime yeni bir anlayış kazandırmak istemiş ve bu amaç doğrultusunda çabalamıştır. Bakanlığı sırasında, iki yıl Muallimler Birliği Genel Başkanlığı'nı sürdüren Mustafa Necati, eğitim sorunlarını çözmeye çalışan güçlü bir öğretmen örgütünden yana olduğunu da belirtmiştir (Kutlu,2005: 54).

Eğitim ile ilgili sorunların çözümünün, öğretmen yetiştirmeyle yakından ilişkili olduğuna inanan Mustafa Necati'ye göre, ülkenin her yerinde görev yapacak öğretmen ordusunu oluşturmak gerekmektedir. Hedefi, en yüksek düzeyde çalışarak yılda üç bin öğretmen yetiştirmektir (İnan, 1980: 45). Dewey gibi Necati Bey de öğretmenlerin eğitimlerinin değişen, gelişen dünyanın gölgesinde kalmaması için elinden geleni yapmıştır. Mustafa Necati'ye göre eğitimin kendisi bir amaç değildir. Asıl amaç öğrenciyi hayata hazırlamaktır. Mustafa Necati Bey'e tezimizde yer verme amacımız Dewey'in izinden gitmesi ve birçok konuda onunla aynı fikirde olmasından

kaynaklanmaktadır. Kutlu, Dewey'in, Mustafa Necati üzerindeki etkisini şu sözlerle dile getirir:

Eski ve yeni eğitimin karşılaştırmasını yapan Mustafa Necati, Dewey'in yaptığı tespitlere benzer belirlemeler yapmıştır. Dewey, eski okulların ezbere dayandıkları için, çocukların iş yeteneğini geliştirmediğini belirtmiştir. Eski eğitimin, dünya ile ilgili olmadığı gibi ulusal ve demokratik bir yapısı da yoktur. Düşünmeyi daraltan, özgürlüğü sınırlayan bir karaktere sahiptir. Fakat bugünkü eğitimin, dünyayla ilgili, çağdaş ve bilimsel olması gerektiğine inanan Dewey, ulusal olan bu eğitim ile gençlere en yüksek toplumsal yetenek vermeyi hedeflemektedir (Kutlu, 2005: 44).

Mustafa Necati öğretmenlerle bizzat ilgilenmiş, sağlık sorunlarından maddi sorunlarına kadar birçok konuda iyileştirmeler yapmıştır. Onun öğretmenlere verdiği önemi şu şekilde özetlemek mümkündür:

Mustafa Necati öğretmenlerin gelişmesi için yapılması gerekenleri sıralarken, öğretmenlerin büyük bölümünün mesleki yayınları okuyamadığını öğrenmiş ve öğretmenlerin kendilerini geliştirmeleri için yayınlar hazırlatmış ve öğretmenlere ulaştırmıştır. Öğretimde kendini geliştirmenin önemine inanan Mustafa Necati "okuttuğundan daha çok okumayan bir öğretmen çabuk yıpranır, ihtiyarlar ve bezginlik getirir. Dikkat ediniz, araştırma, irdelemeye düşkün ak saçlı bir öğretmen hep dinç ve gençtir" diyerek öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerinin önemi üzerinde durmuştur. Bu amaçla öğretim araç ve gereçlerinden oluşturulan "Okul Müzesi" içinde bir de Gezici Öğretmen Kitaplığı kurulmuştur. Öğretmenlerin istedikleri kitapların onlara posta ile gönderildiği ifade edilmektedir (Kutlu, 2005: 63).

Mustafa Necati köy çocuklarının eğitimi için Köy Enstitüleri'nin öncüsü olan iki köy öğretmen okulunun da açılmasını sağlamıştır. Bu dönemde öğretmenler mesleki bilgilerini arttırsın ve yeni yaklaşımları takip edebilsin diye Terbiye Dergisi, Eğitim Bakanlığı Dergisi ve haftada bir gazete çıkarılmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra, Dewey'nin raporunda belirttiği çevirileri yapma görevinin de bakanlık tarafından üstlenildiği görülmektedir (Kutlu, 2005: 88).

4. EĞİTİM FELSEFESİNİN İLKELERİ

4.1.Daimicilik

Daimicilik, insanın entelektüel ve manevi potansiyelinin gelişimiyle yakından ilgili olan bir eğitim kuramıdır. Bu ilkeyi en çok etkileyen felsefi akım idealizm olmuştur (Eti, Tepe, 2023: 5). Daimiciliğin önceliği meslek sahibi bireyler yetiştirmek değil, kalıcı değerlerin öğretileceği insanlar yetiştirmektir. İnsani değerleri öğrenememiş bireylerin yaptıkları meslekler anlamsız görülür (Cevizci, 2023: 44). Daimicilere göre yaşamın, toplumun ve bireylerin değişmeyen bazı gerçekleri bulunur. Farklı çevre koşullarında yetişen bireylerin doğasının her yerde aynı olacağını savunan daimicilik anlayışında eğitim herkes için aynı olmalıdır. Eğitim, hayata hazırlıktır. Çocuğun ilgi ve tutumlarına göre hareket edilmesinin uygun olmadığını öne süren daimicilik ilkesi çocuğun ancak iyi bir eğitim aldığı anda gelişeceği anlayışını savunur (Arslan, 2016: 400). İlke olarak daimiciliği savunan Hutchins'ın eğitim hakkındaki görüşü şu şekildedir: “Eğitim, öğretim içerir; öğretim ise bilgi. Bilgi, hakikattir; hakikat ise her yerde aynıdır. O halde eğitim her yerde aynı olmalıdır” (Arslan, 2016: 400).

İnsan yaşamı her yönden değişim halinde olmasına rağmen ahlaki ilkelerin değişmediğini öne süren daimicilik evrendeki temel gerçekliğin kalıcılık olduğunu öne sürer. Bununla birlikte daimicilik ilkesi değişime kapalı bir sistem olup evrenseldir. Eğitimin amacı; karakteri düzgün, soylu ve seçkin insanlar yetiştirmektir. Eğitimde klasik eserler işlenmeli, beraberinde matematik, tarih, mantık ve felsefe gibi derslere de yer verilmelidir. Bu ilke, öğretmen merkezli bir eğitim sistemini destekler (Uğurlu, 2015: 17). Daimicilik genelden özele doğru bir ilerlemenin söz konusu olduğu tündengimsel bir akıl yürütmeyi benimser. Bilgilerin Sokratik tartışma yöntemi ile öğrenilmesi amaçlanır. Daimicilik ilkesinin bakış açısı geleneksel eğitim anlayışına uygundur.

4.1.1. Esasicilik

Esasicilik, daimiciliğin devamı niteliğinde olan bir ilkedir. Çeşitli eğitim sistemlerini derinden etkileyen esasicilik varlığını en uzun süre devam ettiren eğitim felsefesidir. Bu ilke ülkemizde 2004 yılına kadar benimsenmiş ve uygulanmıştır. 2004 yılından sonra eğitim programlarının değişmesiyle birlikte günümüzde de hala kullanılmakta olan ilerlemeci eğitim felsefesine geçilmiştir. 1998 yılında yapılan eğitim

programlarında esasıcılık ve ilerlemecilik ilklerinin etkisi görülmektedir fakat öğrenci merkezli sisteme geçiş, öğrencinin eleştirel düşünmesi ve uygulamalı derslerin artmasıyla birlikte esasıcılık ilkesinin yerini ilerlemecilik ilkesi almıştır. 2005 yılı itibariyle de ilerlemecilik ilkesinin ağırlıklı olarak eğitim programlarında yer aldığı görülmektedir (Ulubey, Aykaç, 2017: 18). Geleneksel eğitim anlayışına sahip olan esasıcılık ilkesi, kronolojik sıraya göre, ilerlemecilik ilkesinden önce ortaya çıkmıştır. Ayrıca, esasıcılık ilkesi, daimicilik ilkesi ile ilerlemecilik ilkesinin arasında kendi kurallarını inşa etmiştir. Esasiciliğin, daimicilik ilkesi kadar katı kurallı olmamakla birlikte ilerlemecilik ilkesi kadar da öğrenciyi ön plana çıkararak bir tutumu bulunmamaktadır (Eti, Tepe, 2023: 5). Bu ilkeyi benimseyenler arasında İsmet İnönü ve Mehmet Akif Ersoy gibi isimler bulunmaktadır. Esasicilik de tıpkı daimicilik gibi realizim ve idealizm akımlarından etkilenmiştir ancak en çok etkiyi realizmden almıştır. Esasicilik, eğitim programlarının geçmişte sahip olduğumuz değerleri yansıtmamasına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu ilkeye göre, öğrenciler arasında birçok yönden farklılık bulunabilir ancak eğitimin amacı derste işlenen konunun öğrencilerin tamamı tarafından kavranmasıdır (Asmaz, 2019: 33).

Esasicilik eğitiminde okul kurallarına uymak, düzenli, disiplinli ve kurallı çalışmak temel ilkeler olarak kabul edilir. Esasicilik de tıpkı daimicilik gibi, öğretmen merkezli bir eğitim sistemini destekler. Bu sistemde öğretmen bilgiyi verir ve öğrenci bu bilgiyi ezberler. Öğretmen öğrenciyi ödevler vererek onlar üzerinde baskı oluşturmaya çalışır ve bu yolla disiplini sağlayan öğretmen öğrenciler üzerinde otoritesini de kurmuş olur (Uğurlu, 2015: 33).

Esasicilik, öğrencinin ilgilerine yönelik hedefler koymasına değil, uzun vadeli, gerçekçi hedefler koymasına yardımcı olur. Bu sistemde öğrencinin, kendi dışında bir güç tarafından disipline sokulması gerektiği savunulur (Arslan, 2016: 410). Sınavların amacı; öğrencilerin kültürel değerleri öğrenip öğrenemediğini tespit etmektir. Esasicilik ilkesinin temelinde milli kültüre ait temalar bulunur. Bu ilkenin amacı, genel refahı, sosyal birliği ve kültürel aktarımı sağlamaktır. Bu anlayış dahilinde özelden genele doğru bir ilerlemenin olduğu tümevarımsal bir akıl yürütme söz konusudur (Tuncel, 2004: 7). Esasicilik ilkesi de tıpkı daimicilik ilkesi gibi geleneksel eğitim anlayışıyla uyumludur.

4.1.2. İlerlemecilik

Geleneksel eğitimin olumsuz yönlerini gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Daha önce de kısaca değinildiği üzere ilerlemecilik felsefi bir görüş olan pragmatizmi eğitime

uyarlamaya çalışır. Günümüzde aktif olarak kullanılan eğitim felsefesi ilerlemeci eğitim felsefesidir. Bu anlayışta eğitim bir süreç olarak kabul edilir. Öğretmen öğrencinin rehberidir, ona yol gösterir. İlerlemecilik öğrencilerin aktif rol aldığı bir sistemdir ve problem çözmeye odaklıdır. Öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak, öğrencinin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket edilmektedir (Asmaz, 2019: 31). Öğrencinin düşünce süreçlerini geliştirebilmek için farklı teknikler kullanılmaktadır. Sınıf ortamının demokratik olması önemlidir, öğrenciler sınıfta eşit haklara sahip olmalıdır. Okul yaşamın kendisidir, okul ve yaşam iç içe olmalıdır. İlerlemeci eğitim sistemine göre öğrencileri bir yarışa hazırlar gibi koşullandırmadan onlarla iş birliği içinde yaparak- yaşayarak öğrenme gerçekleştirilmelidir (Arslan, 2016: 402). Daimicilik ve esasicilikten farklı olarak ilerlemecilik çağdaş eğitim anlayışına uygundur.

4.2.İlerlemeci Eğitim Felsefesi

4.2.1. İlerlemecilik Kavramı Üzerine

İlerlemecilik, toplumsal, ekonomik, kültürel ve bilimsel gelişimi merkeze alan, birey ve toplum yaşamını daha ileriye taşımayı hedefleyen bir düşünce biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Bu düşüncenin kökleri, Antik Yunan'da Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi filozofların bilgi ve ahlakın önemine yaptıkları vurguya kadar geri götürülebilir. Antik Çağ'da bilgi, insanın kendini geliştirmesi ve erdemli bir yaşam sürmesi için bir araç olarak görülmüştür. Orta Çağ'da ise ilerleme kavramı, dini otoritelerin etkisiyle daha çok Tanrı'ya ulaşma yolunda manevi bir süreç olarak algılanmıştır. Örneğin Augustinus, insanın gerçek ilerlemeyi yalnızca Tanrı'ya yönelerek ve dünyevi olandan arınarak elde edebileceğini düşünmüştür (Garaja, 2022: 62). Rönesans ve Aydınlanma ile ilerlemecilik fikri daha seküler bir zemine oturmuş ve insan aklının, bilimin ve teknolojinin ışığında şekillenmeye başlamıştır.

Bu dönemde düşünürler insanın kaderini kendi akıl ve iradesiyle şekillendirebileceğine inanmıştır ve bu inanç bilginin birikimi ve teknolojik gelişmelerle de desteklenmiştir. Francis Bacon, *Novum Organum* (1620) adlı eserinde ilerlemenin ancak sistematik bir gözlem ve teknolojinin yardımıyla mümkün olabileceğini savunmuş, makinelerin insan aklını desteklemesi gerektiğine vurgu yapmıştır (Bacon, 1999: 15). Ona göre, teknolojik araçlar, yalnızca bireyin değil, toplumun da daha düzenli ve verimli bir şekilde gelişimini sağlayacaktır. İlerlemecilik fikrine yönelik eleştiriler de aynı ölçüde dikkat çekicidir. Örneğin Max Horkheimer gibi eleştirel

teorisyenler, ilerlemenin insanlığa daha özgür ve mutlu bir yaşam vaat etmesine rağmen, modern toplumda araçsallaştırılarak bir mit haline geldiğini savunmuştur. Horkheimer'a göre ilerleme fikri, insanın doğa üzerinde mutlak hakimiyet kurma isteğiyle şekillenmiş, bu durum insanı hem kendisinden hem de manevi değerlerinden uzaklaştırmıştır (Öztürk, 2017: 25). Bu eleştiri, modern toplumun yalnızca tüketim ve üretim odaklı bir yaşam tarzına evrildiğini ve teknolojik gelişmelerin bireyin gerçek ihtiyaçlarını göz ardı etmesine yol açtığını vurgular.

Jean-Jacques Rousseau ilerleme fikrini daha farklı bir açıdan eleştirmiştir. Ona göre, tarihte gerçek bir ilerleme değil, tersine bir gerileme söz konusudur. Rousseau, sanat ve bilimin ilerlemesinin insan ruhunu ve toplumsal değerleri olumsuz etkilediğini, bireyi yalnızca maddi ve teknolojik bir gelişim arayışına sürüklediğini ifade etmiştir (Uyanık, 2006: 60).

Bu eleştiri, Aydınlanma düşüncesinin temelinde yatan akıl ve bilime dayalı ilerleme fikrini de sorgulamakta, insanın manevi yönlerini ihmal eden bir sürecin sonuçlarını gözler önüne sermektedir. Aydınlanma felsefesi, akıl ve bilimin rehberliğinde daha özgür ve medeni bir toplum yaratma amacı taşır. Bu felsefenin temel savı, bilginin birikimi ve teknolojik gelişmeler sayesinde bireylerin yaşam standartlarının yükseleceği yönündedir. Ancak, ilerleme düşüncesinin yalnızca teknolojik ve mekanik boyutuyla ele alınması, toplumsal değerlerin ve bireysel ahlakın göz ardı edilmesine de neden olabilmektedir. Horkheimer, teknolojinin insan özgürlüğünü sağlamaktan çok, bireyleri tutsak eden bir araç haline geldiğini savunmuş, üretim ve tüketim odaklı bir toplumsal yapının eleştirisini yapmıştır (Horkheimer, 2016: 162). Bu bağlamda ilerleme kavramı, yalnızca ekonomik veya teknolojik başarılarla sınırlı bir anlam taşımamalıdır. Toplumların yaşam standartlarının yükselmesi, bireylerin manevi değerlerini ve toplumsal dayanışma duygusunu da korumasını gerektirir. Aksi takdirde, insanlık teknolojik başarılar elde ederken özünden uzaklaşabilir, ilişkileri ve toplumsal normları zayıflayabilir.

İlerleme, insanlık tarihinin her döneminde var olan bir arayış olmuştur. Ancak bu arayış, yalnızca bilimsel ve teknolojik gelişmelerle sınırlı kalmamalıdır. Aksine, toplumsal yapının, bireyin manevi değerlerinin ve ahlaki sorumluluklarının bu sürecin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Rousseau'nun ifade ettiği gibi, eğer ilerleme yalnızca teknik araçlar ve bilimsel gelişmeler üzerinden tanımlanırsa, insanlık manevi zenginliklerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Horkheimer'ın eleştirisinde de olduğu gibi, doğa üzerinde hakimiyet kurma arayışı, insanın kendi üzerinde hakimiyet kurmasını engelleme noktasında bir yenilgiye dönüşür. Bu nedenle,

ilerlemenin bireysel özgürlük, toplumsal değerler ve insanın kendini gerçekleştirme potansiyelini destekleyen bir biçimde ele alınması, daha sürdürülebilir bir gelecek için elzemdir. İlerleme, yalnızca maddi zenginlik değil, aynı zamanda insani değerler açısından da bir zenginleşme anlamına gelmelidir.

4.3. İlerlemecilik Anlayışını Benimseyen Düşünürler

4.3.1. Immanuel Kant

Immanuel Kant (1724-1804) Aydınlanma düşüncesinin önde gelen temsilcilerinden biri olarak, insan aklının ve ahlakının, insanlık tarihindeki en büyük ilerleme araçları olduğuna inanmıştır. Kant, insanın aklını kullanarak özgürleşebileceğini toplumsal, ahlaki ve siyasi düzenin akıl temelli ilerleme sayesinde daha adil bir yapıya ulaşabileceğini savunmuştur.

Kant'ın ilerleme anlayışı, insanlık tarihini bir olgunlaşma süreci olarak görmesiyle şekillenir. Bu süreçte insanlık, zamanla daha rasyonel, ahlaki ve özgür bir düzene ulaşacaktır. Kant'a göre bu ilerleme kaçınılmazdır; çünkü doğanın insanlığa biçtiği nihai hedef, ahlaki ve siyasi anlamda olgunlaşmaktır (Yayla, 2005: 76). Kant'ın ilerleme anlayışını tam anlamıyla kavrayabilmek için onun aydınlanma düşüncesine olan yaklaşımını irdelemek gerekir. Kant'a göre aydınlanma, bireyin kendi aklını kullanma cesareti göstermesiyle başlar. "*Sapere Aude!*" yani "*Aklını kullanma cesaretini göster!*" çağrısıyla Kant, insanın aklını özgürce kullanmasının önündeki tüm engelleri kaldırması gerektiğini vurgular (Kant, 2006: 15). Bu engeller, çoğunlukla geleneksel otoriteler, dogmatik inançlar ve bireyin kendi korkuları gibi unsurlardır. Kant'a göre, insanlar bu engellerden kurtuldukça daha rasyonel ve özgür bir yaşam biçimine yönelirler.

Aklın rehberliğinde gerçekleşen bu bireysel özgürleşme, toplumsal ilerlemenin de önkoşuludur. Kant, aklın bireyler arasında ortak bir rehber olabileceğini, bu sayede bireylerin kendi çıkarlarını ve özgürlüklerini toplumsal bir uyum içinde gerçekleştirebileceğini savunur (Kant, 2006: 15). Kant'ın ilerleme anlayışı yalnızca bireylerin özgürleşmesiyle sınırlı değildir. O, insanlık tarihini bir bütün olarak ele alır ve bu tarihi, ahlaki ve rasyonel olgunluğa ulaşma yönünde ilerleyen bir süreç olarak görür. Kant'a göre tarih sadece rastgele olayların birikiminden ibaret değildir. Aksine, doğanın bir amacı vardır ve bu amaç, insanlığı ahlaki ve siyasi mükemmelliğe yönlendirmektir. Kant, bu anlayışını "doğal plan" kavramıyla açıklar. Ona göre doğa, insanlığı ahlaki ve siyasi anlamda daha ileri bir düzeye taşımak için gerekli araçları ve

yetenekleri sağlamıştır. İnsan aklı ve ahlakı, bu doğal planın birer parçasıdır. Ancak bu ilerleme kendiliğinden gerçekleşmez; bireylerin ve toplumların çaba göstermesi, akıllarını kullanarak daha rasyonel ve ahlaki bir yaşam biçimi inşa etmesi gerekir.

Kant'ın ahlak felsefesi, onun ilerleme anlayışının temelini oluşturur. Kant, bireylerin ahlaki eylemlerinde evrensel geçerliliği olan ilkelere uymaları gerektiğini savunur. Bu ilkelere *kategorik* imperatif adını verir. Kategorik imperatif bireylerin her zaman başkalarının haklarını ve özgürlüklerini gözeterek hareket etmelerini gerektirir. Kant'a göre, evrensel ahlak ilkelerine uygun davranmak, bireylerin yalnızca kendi yaşamlarını değil, toplumun genelini de daha iyi bir hale getirecektir. Ahlaki ilerleme, toplumsal düzenin ve bireysel özgürlüklerin teminatı olarak görülür. Kant, insanlığın evrensel bir ahlak anlayışı geliştirerek daha adil ve barışçıl bir dünya düzeni oluşturabileceğine inanır.

Bu düzen, insanlığın nihai amacı olan ebedi barışı mümkün kılar (Çilingir ve Küçükali, 2004: 83). Kant'ın *Ebedi Barış Üzerine* (1795) adlı eseri, onun ilerleme anlayışını siyasi bir bağlama oturtur. Kant, dünya çapında barışa ulaşmanın, insanlığın en yüksek hedeflerinden biri olduğunu savunur. Ona göre barış, yalnızca savaştan kaçınmakla sağlanamaz; bunun yerine, adalet, özgürlük ve eşitlik gibi evrensel değerler üzerine kurulu bir uluslararası düzen oluşturulmalıdır. Kant, bu hedefe ulaşmak için cumhuriyetçi yönetim biçimlerini, uluslararası hukuku ve evrensel insan haklarını önerir. Cumhuriyetçi yönetimler, bireylerin haklarını ve özgürlüklerini korurken aynı zamanda barışın teminatı olarak işlev görür. Uluslararası hukuk ise devletler arasında iş birliği ve karşılıklı saygıyı teşvik eder. Kant, insan aklının rehberliğinde oluşturulan bu tür bir düzenin, barışın yalnızca bir hayal değil, ulaşılabilir bir ideal olduğunu savunur.

Kant'ın ilerleme anlayışı eleştirilerden de muaf değildir. Örneğin Karl Marx, Kant'ın ahlaki ve rasyonel ilerleme anlayışını, ekonomik ve maddi koşullarla yeterince ilişkilendirmediği için eleştirir. Marx'a göre, tarihsel ilerleme, sınıf mücadelesi ve ekonomik üretim biçimleriyle belirlenir. Friedrich Nietzsche ise Kant'ın evrensel ahlak anlayışını bireysel özgürlüğü sınırlayıcı olarak değerlendirir. Post modern düşünürler ise Kant'ın ilerleme anlayışının evrenselliğini sorgular ve bu anlayışın farklı kültür ve tarihsel bağlamlara uyarlanabilir olup olmadığını eleştirir. Tüm bu eleştirilere rağmen Kant, akıl, özgürlük ve ahlak ilkeleri çerçevesinde insanlık tarihini anlamlandıran bir ilerleme fikri sunar (Kant, 1994: 142).

Kant'ın ilerleme anlayışı, modern düşünceyi derinden etkilemiştir. İnsanlığın daha adil, barışçıl ve ahlaki bir dünya düzenine ulaşma ideali onun düşüncesinin temel taşlarından biridir. Bu ideal, Kant'ın yalnızca bir filozof olarak değil, aynı zamanda

modern toplumun değerlerini ve hedeflerini şekillendiren bir düşünür olarak önemini ortaya koyar. Kant, insanlığın akıl ve ahlak yoluyla kendini sürekli geliştirebileceğine olan inancını korumuş ve bu inancı eserlerinde derinlemesine işlemiştir. İnsanlık için barışçıl, adil ve ahlaki bir dünya düzeni kurma ideali, günümüzde de güncelliğini koruyan bir hedef olmaya devam etmektedir. Kant, bu idealin gerçekleşmesi için akıl, özgürlük ve ahlak ilkelerinin rehber alınması gerektiğini savunmuş ve bu fikirleriyle felsefe tarihinde eşsiz bir yer edinmiştir (Çilingir ve Küçükali, 2004: 85).

4.3.2. Georg Wilhelm Friedrich Hegel

Georg Wilhelm Friedrich Hegel, ilerlemecilik düşüncesini tarihsel, felsefi ve toplumsal bir bağlamda ele alarak, insanlığın tarihsel sürecini özgürlük ve akıl temelinde anlamlandırmaya çalışmıştır.

Hegel'in ilerlemeye dair görüşleri, tarih felsefesi ve diyalektik yöntemi etrafında şekillenir. Ona göre tarih, insan ruhunun ve bilincinin özgürlüğe doğru evrildiği rasyonel bir süreçtir. Bu süreç, yalnızca olayların rastgele birikimine değil, bir mantığa ve amaca dayanır. Hegel'in ilerleme anlayışı, bireylerin, toplumların ve insanlık tarihinin ortak bir kaderi olduğu fikrinden yola çıkarak oluşmuştur. Bu kader, özgürlük bilincinin zamanla artması ve daha yüksek bir düzeye ulaşmasıdır. Hegel'in tarih felsefesi, tarihsel olayların ardında bir akıl ve anlam bulunduğunu savunur. Hegel'e göre tarih, yalnızca geçmişte yaşananların incelenmesi değil, aynı zamanda bu olayların bir bütünlük içinde ele alınarak insanlık için nasıl bir anlam taşıdığını görme çabasıdır. Ona göre, tarihin merkezinde yer alan ana unsur özgürlüktür. Hegel, tarihsel ilerlemeyi, insanlığın özgürlük anlayışının gelişimi olarak tanımlar. Tarihin erken dönemlerinde özgürlük yalnızca bir azınlık için geçerli bir kavramken, modern çağda bu anlayış genişlemiş ve özgürlük tüm insanlara yönelik bir hak haline gelmiştir. Bu dönüşüm, tarihsel ilerlemenin de temelini oluşturur.

Hegel'e göre, tarihsel süreç diyalektik bir modelle işler. Bu model, üç aşamalı bir süreç olarak tez, antitez ve sentezden oluşur. Tez, mevcut durumu ya da başlangıç noktasını temsil ederken, antitez bu duruma karşıt bir görüşün ya da durumun ortaya çıkmasını ifade eder. Bu iki karşıtlık arasındaki çatışma, sonunda sentez olarak adlandırılan bir uzlaşmaya yol açar. Sentez, önceki iki aşamadan daha yüksek bir düzeyi temsil eder ve bu süreç sürekli olarak ilerleyerek insanlığın gelişimini açıklar. Örneğin, Hegel, bireysel özgürlük ile toplumsal düzen arasındaki gerilimi, sonunda bu iki kavramın daha yüksek bir düzeyde uzlaşmasıyla açıklamıştır. Hegel'in felsefesinde ilerleme, yalnızca bireysel özgürlüklerin genişlemesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda

insan aklının ve bilincinin gelişimiyle de ilişkilidir. Ona göre, insan akli, tarih boyunca daha fazla bilgi ve anlayış biriktirerek kendisini sürekli aşar. Bu süreçte bilim, sanat, felsefe ve din gibi insan etkinlikleri, özgürlük ve akıl arayışının araçlarıdır. Hegel, tarihsel süreçte akıl ve bilimin insanın doğa üzerindeki hâkimiyetini artırdığını, bunun da özgürlüğün önünü açtığını savunur. Ancak bu hâkimiyet, yalnızca teknolojik ya da mekanik bir gelişme değildir; aynı zamanda insanlığın manevi ve entelektüel boyutlarının derinleşmesini de içerir (Pinkard, 2017: 4). Hegel için ilerleme, yalnızca bireylerin çabalarının bir sonucu değildir; aynı zamanda toplumsal kurumların ve yapıların gelişimiyle de ilgilidir. Hegel, özellikle devletin bu süreçteki rolüne büyük önem verir. Ona göre devlet, aklın ve özgürlüğün somutlaşmış halidir ve bireylerin özgürlüklerini tam anlamıyla gerçekleştirebilecekleri en yüksek yapıdır. Devlet, bireysel arzular ile toplumsal düzen arasında bir denge sağlar.

Hegel, tarihsel süreçte devletin gelişimini, insan özgürlüğünün artışıyla paralel bir şekilde değerlendirir. Ancak burada özgürlük, bireylerin keyfi eylemlerinden ziyade, akıl ve hukuk çerçevesinde gerçekleşir (Morris, 2019: 27). Hegel'in ilerleme anlayışı, evrensellik iddiasıyla da ilgilidir. Ona göre, tarihin amacı yalnızca belirli bir toplumun ya da kültürün ilerlemesi değil, tüm insanlığın ortak bir özgürlük bilinci doğrultusunda gelişmesidir. Tarihsel süreçte farklı uygarlıklar ve kültürler bu büyük amaca katkıda bulunur. Örneğin, Hegel'e göre Antik Yunan'da özgürlük anlayışı sınırlı bir elit kesime hitap ederken, modern Avrupa'da bu anlayış evrensel bir değer haline gelmiştir. Bu süreç, Hegel'in tarih anlayışında "tarihin sonu" fikrine dayanır. Ona göre tarih, özgürlüğün tam anlamıyla gerçekleştiği bir noktaya doğru ilerler ve bu nokta, Hegel'in "mutlak ruh" olarak adlandırdığı evrede ortaya çıkar.

Hegel, doğa ve tarih arasında da önemli bir ayrım yapar. Ona göre doğa, döngüsel ve sabit bir yapı sergilerken, tarih ilerleyici ve doğrusal bir seyir izler. Doğa, insan iradesinden bağımsızdır ve kendini tekrar eder. Ancak tarih, insanın akli ve iradesiyle biçimlenir ve bu nedenle sürekli bir yenilenme ve ilerleme içindedir. Hegel'e göre bu ilerleme, yalnızca teknik ya da materyal bir gelişme değildir; aynı zamanda ahlaki, entelektüel ve manevi boyutları da içerir (Hegel, 2013: 24).

Hegel'in ilerlemeye ilişkin görüşleri, zamanla birçok düşünür tarafından eleştirilmiştir. Örneğin Karl Marx, Hegel'in ilerlemeyi maddi koşullardan bağımsız bir akıl temelinde ele alışını eleştirerek, tarihsel ilerlemenin ekonomik ve sınıfsal dinamiklere dayanması gerektiğini savunur. Benzer şekilde Max Weber, modern toplumların rasyonel süreçlerle karmaşıklaşan bir yapı sergilediğini belirterek Hegel'in tarihin mutlak bir akıl tarafından yönetildiği fikrini sorgular. Postmodern düşünürler ise

Hegel'in ilerleme anlayışının evrensellik iddiasını, farklı kültürleri ve tarihsel bağlamları dışladığı gerekçesiyle eleştirmişlerdir. Hegel'in ilerleme anlayışı, tarihin bir anlamı ve amacı olduğu fikrine dayanır. Bu anlam ve amaç, özgürlük bilincinin genişlemesi ve insanlığın bu doğrultuda gelişmesidir. Hegel, bu süreci akıl, diyalektik yöntem ve tarihsel bir perspektifle açıklar. Hegel'in düşünceleri, modern felsefe ve sosyal bilimlerde derin bir etki bırakmış, tarihsel süreçlere yönelik anlam arayışında önemli bir çerçeve sunmuştur. Ancak bu çerçeve, zamanla farklı perspektiflerden eleştirilmiş ve yeniden değerlendirilmiştir. Hegel'in felsefesi, insanlık tarihine dair ilerlemeci bir bakış açısı sunarken, aynı zamanda bu ilerlemenin sınırlarını ve çelişkilerini de ortaya koymuştur (Bakır, 2016: 53).

4.3.3. Charles Sanders Peirce

Charles Sanders Peirce literatürde pragmatizmin kurucusu olarak anılır. Peirce ilerlemecilik fikrine düşünsel bir perspektiften yaklaşmıştır. O, insan düşüncesinin ve bilimin sürekli bir gelişim ve düzelme sürecinde olduğunu savunmuştur. Onun felsefesi, özellikle yanılabilirlik (fallibilism) ve anlamın sürekli üretilmesi (semiosis) kavramlarıyla ilişkilidir. Bu noktadan hareketle ilerlemeciliğe dair özgün bir anlayış ortaya koymaya çalışır.

Peirce, bilimi, hakikate ulaşmanın en güvenilir yolu olarak görmüştür. Ona göre, bilimsel araştırma, yanlışları keşfetme ve düzeltme süreciyle ilerler. Bu, yanılabilirlik kavramıyla doğrudan bağlantılıdır. İnsan bilgisi ve anlayışının yanılabilir olduğunu kabul eden Peirce, bu yanılabilirliğin aynı zamanda sürekli bir öğrenme ve gelişim potansiyeli sunduğunu belirtir. Peirce'in bu yaklaşımı, ilerlemecilik fikrini daha dinamik bir süreç olarak ele alır. Peirce için ilerleme, mutlak doğrulara ulaşmak değil, bu doğrulara yaklaşmak demektir. Hakikat, bireysel veya geçici bir algının ötesinde, uzun vadeli bir kolektif sorgulama süreciyle ortaya çıkar. Bu süreçte, bilimsel yöntemlerin uygulanması ve sürekli test edilmesi, insan düşüncesinin gelişimini teşvik eder. Peirce'in pragmatist yaklaşımı, ilerlemecilik fikrine işlevsel bir boyut kazandırır. Ona göre, bir düşüncenin veya teorinin değeri, onun pratik sonuçlarıyla ölçülmelidir. Bu bakış açısı, ilerlemeyi yalnızca teorik bir kavram değil, aynı zamanda toplumsal ve bireysel faydayı artıran bir süreç olarak tanımlar (Bakır, 2006: 52-53). Pragmatizm, ilerlemeyi doğrusal bir gelişim olarak görmez; aksine, deneme yanılma yoluyla daha etkili ve faydalı sonuçlara ulaşmayı hedefler.

Peirce için, insanın entelektüel ve ahlaki gelişimi, düşünce ve eylem arasındaki bu pragmatik ilişki sayesinde mümkün olur. Peirce, bireysel düşüncenin toplumsal bir

bağlam içinde geliştiğini savunur. Hakikat arayışı bireysel bir çabadan ziyade kolektif bir eylemdir. Toplum, bilgi ve deneyimlerin paylaşıldığı bir alan olarak, ilerlemeyi mümkün kılar. Pierce'in bu yaklaşımı, toplumsal ilerlemenin bilimsel ve entelektüel iş birliğiyle mümkün olduğunu vurgular. Pierce'in işaret teorisi (semiotics) ilerlemecilik fikrini daha geniş bir felsefi çerçeveye oturtur. Ona göre, anlam, sürekli bir işaret yorumlama süreciyle oluşur. Bu süreç, yalnızca bireyler arasında değil, kuşaklar arasında da bir bilgi aktarımını ifade eder. Böylece insanlığın ilerlemesi, bir anlamda, işaretlerin daha karmaşık ve derin bir şekilde yorumlanmasıyla ilişkilidir. Pierce'in ilerlemecilik anlayışı, bilimin, hakikatin ve insan düşüncesinin sürekli bir gelişim sürecinde olduğunu vurgular.

Bu süreç de yanılabilirlik ve eleştirel sorgulama sayesinde ilerler. Pierce'in pragmatizmi, ilerlemeyi pratik sonuçlarıyla ölçerken, semiosis kavramı, bu ilerlemeyi anlamın daha karmaşık biçimlerde üretilmesi olarak yorumlar. Pierce'a göre ilerleme, insanlığın bilgiye ve hakikate daha yakın bir konuma ulaşması için devam eden bir çabadır. Bu bakış açısı, ilerlemeciliği hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dinamik bir süreç olarak tanımlar (Bakır, 2006: 52-53).

4.3.4. William James

William James (1842-1910) pragmatizm felsefesinin kurucularından biri olarak tanınır ve modern düşünceye özgün bir ilerleme anlayışı sunar. James, insan deneyiminin, gerçeklik ve bilgi anlayışının merkezinde yer aldığını savunur. Ona göre, ilerleme, yalnızca bireylerin soyut idealleri takip etmesiyle değil, aynı zamanda pratik hayatta fayda sağlayan inançlar ve eylemler geliştirmesiyle mümkündür. James'in felsefesi, deneyimle doğrulanan, insan hayatını zenginleştiren ve daha anlamlı kılan bir ilerleme fikrini temel alır. Bu anlayış, bireysel özgürlüğün, yaratıcı düşüncenin ve pratik çözümlerin öncelikli olduğu bir dünyayı hedefler.

James'in ilerleme anlayışı, onun pragmatizm anlayışına dayanır. Pragmatizm, bir fikrin ya da inancın değerinin, onun pratik sonuçlarına bağlı olduğunu savunur. James'e göre, bir düşünce ya da inanç, bireylerin hayatını daha iyi bir hale getiriyorsa anlamlı ve doğrudur. Bu bağlamda, insanlık tarihindeki ilerleme, yalnızca teorik bilgilerin birikimiyle değil, aynı zamanda bu bilgilerin insan yaşamına katkılarıyla ölçülür. James felsefeyi yalnızca soyut bir bilgi alanı olarak değil, aynı zamanda insan yaşamına rehberlik eden bir pratik olarak görür. Ona göre felsefe, insanlığın sorunlarını çözmek ve daha iyi bir yaşam yaratmak için bir araçtır (Bilgin, 2010: 172). James insan deneyimini, ilerlemenin en temel unsuru olarak görür. İnsanlar, yaşamın zorluklarıyla

karşılaştıkça yeni düşünceler ve çözümler geliştirir. Bu süreçte, bireylerin deneyimleri bir bilgi kaynağı olarak hizmet eder ve bu bilgi, gelecekteki eylemleri yönlendiren bir temel oluşturur. James'e göre, insan deneyimi yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir süreçtir. Toplumlar, ortak deneyimlerden ders çıkararak daha adil ve işlevsel kurumlar geliştirebilir. Bu, insanlık tarihindeki ilerlemenin temel taşıdır, bireylerin ve toplumların deneyimlerden öğrenerek daha iyi bir dünya yaratmasıdır.

James'in ilerleme anlayışı, onun özgürlük ve bireycilik vurgusuyla da şekillenir. James, bireyin özgürlüğüne büyük bir değer atfeder ve insanın özgürce düşünebilme ve eyleyebilme kapasitesini ilerlemenin en önemli unsurlarından biri olarak görür. Ona göre, bireylerin farklı düşünce ve yaşam biçimlerini denemesi, toplumsal zenginliği artırır ve ilerlemeyi teşvik eder. Bu çeşitlilik, yalnızca bireysel özgürlüğün korunmasıyla mümkün olabilir. James, bireylerin farklı yollarla kendi anlamlarını yaratmalarını ve bu süreçte topluma katkıda bulunmalarını bir ilerleme işareti olarak görür. James'in pragmatizmi, insanın inançlarının ilerleme üzerindeki rolüne de büyük önem verir. Ona göre, inançlar, yalnızca bireysel bir tatmin sağlamakla kalmaz, aynı zamanda insanın dünyayı anlamlandırmasına ve onu değiştirmesine olanak tanır.

James, inançları sabit gerçeklikler olarak değil, sürekli değişen ve gelişen bir süreç olarak görür. Bu bağlamda, ilerleme, insanların inançlarını sorgulaması, geliştirmesi ve deneyimle doğrulamasıyla mümkün olur. İlerleme, durağan bir gerçeklik değil, sürekli bir süreçtir. İnsanlık, inançlarını ve düşüncelerini deneyimler aracılığıyla geliştirerek daha anlamlı bir dünya yaratır. (Türer, 2003: 34).

James'in ilerleme anlayışında dinin de önemli bir yeri vardır. James, dinin bireylerin yaşamına anlam kattığını ve onların daha iyi bir yaşam sürdürmelerine yardımcı olduğunu savunur. Ancak bu, geleneksel ve dogmatik bir din anlayışı değildir. James'e göre, dini inançlar, bireylerin deneyimleriyle şekillenir ve bu inançlar, onların hayatını daha anlamlı kılıyorsa değerlidir. James, dini ilerlemenin bir parçası olarak görür; çünkü din, bireylerin etik değerler geliştirmesine ve topluma katkıda bulunmasına yardımcı olur. Bu, ilerlemenin yalnızca maddi ve teknolojik bir süreç olmadığını, aynı zamanda manevi ve etik bir boyutunun da olduğunu gösterir.

James, bilim ve teknolojinin ilerleme üzerindeki etkisini de vurgular. Ona göre, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, insan hayatını kolaylaştırmak ve daha yaşanabilir bir dünya yaratmak için güçlü araçlardır. Ancak bu gelişmelerin insan deneyiminden kopuk olmaması gerektiğini de savunur. Bilim ve teknoloji, bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarına hizmet etmeli, onların yaşamını daha anlamlı hale getirmelidir. James, bilimsel bilginin pratik uygulamalarla birleştiği bir ilerleme anlayışını savunur. Bu,

bilimin yalnızca teorik bir bilgi birikimi değil, aynı zamanda insan hayatına doğrudan katkı sağlayan bir süreç olduğunu gösterir (Bilgin, 2010: 172). James'in ilerleme fikri insanlık tarihini de bir öğrenme süreci olarak görür. İnsanlar tarih boyunca hatalar yapmış ve bu hatalardan ders çıkararak daha iyi bir dünya yaratma yolunda adımlar atmıştır. James, insanlığın bu süreçte daha rasyonel, ahlaki ve yaratıcı bir hale geldiğine inanır. Ancak bu ilerleme kaçınılmaz değildir.

İnsanlar, ilerleme için çaba göstermeli, deneyimlerinden öğrenmeli ve dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için yaratıcı çözümler geliştirmelidir. James, ilerlemeyi sürekli bir mücadele ve öğrenme süreci olarak görür; bu, insanın kendi potansiyelini gerçekleştirme sürecidir. William James'in ilerleme anlayışı, modern felsefenin temel taşlarından biri olarak kabul edilmiştir. Onun pragmatizmi, insan hayatını daha anlamlı kılan, bireylerin ve toplumların sorunlarına çözüm bulan bir düşünce sistemi sunar. James, bireysel özgürlüğün, yaratıcı düşüncenin ve deneyimin, insanlık tarihindeki ilerlemenin anahtarları olduğuna inanır. Bu anlayış, yalnızca felsefi bir kavrayış sunmakla kalmaz, aynı zamanda insan hayatına rehberlik eden pratik bir yaklaşım olarak da işlev görür. James'in fikirleri, modern dünyada bireylerin ve toplumların karşılaştığı sorunlara çözüm arayışında ilham kaynağı olmaya devam etmektedir (Bilgin, 2010: 174).

4.3.5. John Dewey'in İlerlemecilik Anlayışı

John Dewey, daha önce de bahsedildiği üzere, 19. yüzyılda Amerika'da yetişmiş olan en önemli filozoflardan ve eğitim bilimcilerinden biridir. Felsefe ve eğitim ile ilgili düşüncelerinde pragmatizm akımını temel almış ve bu anlayışı eğitime uygulamıştır. Pragmatizm, Charles Sanders Peirce ve William James gibi düşünürlerin öncülüğünde gelişmiş ve Dewey'in katkılarıyla yeniden şekillenmiştir. Dewey'in eğitim anlayışı birçok ülkede eğitimin yeniden biçimlendirilmesinin öncüsü olmuş ve toplumların eğitim anlayışını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Dewey'in geliştirdiği bu eğitim akımına ise ilerlemecilik adı verilmiştir. İlerlemecilik, geleneksel eğitim anlayışına, özellikle ezberci ve öğretmen merkezli yaklaşıma bir tepki olarak doğmuş ve eğitimde daha aktif, demokratik ve öğrenci odaklı bir yaklaşımı savunmuştur. Dewey'e göre, geleneksel eğitim, öğrenciyi sadece bilgiye pasif bir şekilde odaklayan, eğitimi öğretmenin mutlak otoritesinde ve içerik odaklı bir düzende uygulayan bir yaklaşımdır. Bu tür bir eğitim anlayışı, öğrencilerin yaratıcılığını, eleştirel düşünme becerilerini ve özgürlüğünü engelleyen bir sistem oluşturur. Dewey'in felsefesinde eğitim, öğrencinin bireysel ilgileri ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmelidir. Öğrenciler sadece belirli

bilgileri ezberlemekle kalmamalı, aynı zamanda bu bilgileri gerçek yaşam deneyimleriyle de ilişkilendirmelidirler.

Dewey geleneksel eğitimin yerine, bilimsel ve deneysel yöntemlerin kullanıldığı, öğrenci merkezli bir eğitim anlayışını savunmuştur (Yıldız, 2014:25). Dewey'in ilerlemeci eğitim anlayışının merkezinde 'deneyim' kavramı bulunur. Dewey'e göre eğitim, sadece bilgi aktarmak değildir öğrencilerin aktif olarak öğrenme süreçlerine katıldıkları, öğrenmenin deneyim yoluyla gerçekleştiği bir süreçtir. Eğitimde deneyim, öğrencinin aktif katılımını gerektirir; bu, öğrencinin yalnızca bilgiyi almakla kalmayıp, onu uygulayarak ve deneyimleyerek öğrenmesini sağlar. Dewey, bu süreci yeniden kurmacılık olarak da tanımlamıştır çünkü eğitimde öğrenilen her şey, öğrencinin deneyimlerinin bir sonucu olarak kalıcı bir şekilde öğrenilmelidir. Bu noktada, Dewey'in felsefi yaklaşımının temeli, bilginin doğadan elde edilmesi ve bilgiye deneyim ve gözlem yoluyla ulaşılmasıdır. Daha çok Yunan felsefesinde karşımıza çıkan bilginin ve ahlaki doğruluğun mutlak ve değişmez olduğuna dair anlayışa karşı çıkarak, bilginin dinamik ve sürekli değişen bir süreç olduğunu savunmuştur (Dewey, 2010: 20).

Dewey'in eğitim anlayışı, Darwin'in evrim teorisinden de etkilenmiştir. Evrenin mutlak bir doğruyu içermediği, her şeyin evrimsel bir süreç içinde geliştiği anlayışı, Dewey'in ilerlemeci eğitim felsefesinin temelini oluşturur. Eğitimde her zaman yeni bilgilerin, keşiflerin ve bilimsel gelişmelerin takip edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu nedenle eğitim, durağan bir sistem değil, değişim ve gelişim içinde olan dinamik bir süreç olmalıdır. İlerlemeci eğitim felsefesine göre eğitim, sonuca odaklanan değil, sürece dayalı bir olgudur. Öğrenciler okulda edindikleri deneyimler aracılığıyla hayatı öğrenirler ve bu süreç onların problem çözme ve yaratıcılık becerilerini geliştirir. Dewey eğitimde evrensel değerlerin ezberlenmesinin yerine, öğrencilerin yaşam deneyimlerinden yola çıkarak öğrenmelerini savunur. Bu hem bireysel hem de toplumsal gelişimin temelidir.

Dewey'e göre eğitimin amacı, öğrencileri sadece geçmişten gelen bilgileri öğrenmeye zorlamak değil, onların eleştirel ve yaratıcı düşünme ile sosyal becerilerini geliştirmektir. Eğitim, bireylerin ve toplumların sürekli bir gelişim içinde olmalarını sağlamak için bir araçtır (Tuncel, 2004: 226). Dewey'in eğitim felsefesinde öğrencinin yalnızca bilgiyi ezberlemekle kalmayıp, aynı zamanda bilgiyi yaparak ve yaşayarak öğrenmesi gerektiği vurgulanır. Bu, öğrencinin aktif olarak derse katılması, sorular sorması, problemleri çözmesi ve yaratıcı çözümler geliştirmesi anlamına gelir. Dewey'e göre, eğitimde öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları, eğitimin merkezinde yer almalıdır. Bu şekilde bir eğitim, öğrencinin sadece akademik başarıya ulaşmasını değil, aynı zamanda

toplumsal hayatta da daha aktif ve bilinçli bir birey olmasını sağlar. Dewey, okulun ve toplumun ahlaki ve bilişsel olarak birbirini tamamlayan bir yapı içinde olması gerektiğini savunur. Okulda öğretilen ahlaki değerler, öğrencinin sosyal yaşamındaki değerlerle paralel olmalıdır. Bu, öğrencilerin toplumda daha sağlıklı, demokratik ve etik bir şekilde yaşamalarını sağlayacak bir eğitim anlayışıdır.

Dewey, okullarda öğrencilerin aktif katılımını, grup çalışmalarını ve ortak projeleri teşvik etmiştir. Bu şekilde, öğrenciler sadece teorik bilgiye sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda bu bilgiyi uygulama fırsatı da bulurlar. Dewey'in eğitimle ilgili eserlerinden bazıları *Eğitimde Ahlak İlkeleri (2020)*, *Deneyin ve Eğitim (2023)*, *Okul ve Toplum(2023)* gibi kitaplarda yer almaktadır ve bu eserler Dewey'in eğitimdeki felsefi yaklaşımını derinlemesine açıklar (Bender, 2005: 16). Dewey'in ilerlemeci eğitim felsefesi, öğrencilerin sadece ezberci bir yaklaşımla eğitim almalarından çok daha fazlasını hedefler. Bu eğitim anlayışı, öğrencilerin aktif katılımını, yaratıcı düşünme yeteneklerini geliştirmeyi ve onları gerçek dünyadaki problemleri çözmeye hazırlamayı amaçlar. İlerlemeci eğitim felsefesi, geleneksel eğitimin katı kuralları ve otoriter yapısına karşı çıkarak, eğitimde özgürlüğü, demokrasiyi ve öğrencinin bireysel gelişimini ön plana çıkarır. Bu anlayış, öğrenci merkezli bir eğitimi savunarak, eğitimde kalıcılığı ve anlamlı öğrenmeyi mümkün kılar. Dolayısıyla, Dewey'in ilerlemeci eğitim anlayışı, sadece bir eğitim modeli değil, aynı zamanda toplumların daha demokratik ve bilinçli bir şekilde gelişmesini sağlayacak bir felsefi yaklaşımdır.

4.3.6. Geleneksel ve İlerlemeci Eğitim Anlayışının Karşılaştırılması

Geleneksel eğitim anlayışı, güçlü bir geçmişe sahip olmakla birlikte alışılmış köklü bir eğitim felsefesini ifade eder. Bu anlayışta öğrenci dinleyicidir ve pasif konumdadır. Öğretmen bilgiyi verir öğrenci ise konu tekrarı yaparak öğretmenin verdiği bilgiyi ezberler. Öğrenciler sınavlarda ezberleme yöntemi ile başarı elde etmekte ancak yorumlama, sorgulama ve eleştiri yapılmamaktadır. Öğretmen öğrenciye otoriter bir yaklaşım sergiler ve öğrencinin duygu durumları ile ilgilenmez. Öğretmeni ilgilendiren öğrencilerin derslerdeki başarısıdır. Eğitim, öğrenciyi hayata hazırlar fakat öğrencinin bilgiyi kullanıp kullanmamasıyla ilgilenilmez. Geleneksel eğitim anlayışı hayatı bir yarış olarak görmektedir. Daimcilik ilkesi ve esasicilik ilkesi geleneksel eğitim anlayışına uygun ilkelerdir (Yiğit, Sarmusak, Genç, Aslan, Tütüncü, 2024: 6). Tüm bunlara göre geleneksel eğitim şu şekilde betimlenebilir:

Geleneksel eğitim felsefesi, Platon'un idealar dünyası ve Aristoteles'in mantık anlayışlarından etkilenmiştir. Bu felsefi altyapı, bireylerin eğitiminin toplumsal normlar ve gelenekler üzerinden şekillendiği bir yapıyı desteklemektedir. (Yiğit, Sarmusak, Genç, Aslan, Tütüncü, 2024: 6).

Topluma kazandırılmak istenen bireyin ilköğrenim yeri aile ortamıdır. Bireyin karakteri, dahil olduğu ailenin topluma bakış açısı tarafından şekillenir. John Dewey *Günümüzde Eğitim* (2021) adlı eserinde ebeveynler için şu sözleri söylemektedir: “En iyi ve akıllı ebeveynler kendi çocukları için istediklerini, toplumun bütün çocukları için istemelidir.” (Dewey, 2021: 2). Yüzyıllardır varlığını sürdüren geleneksel eğitim anlayışının toplumun ihtiyaçlarını karşılayamadığının fark edilmesiyle birlikte John Dewey ilerlemeci eğitim anlayışının kapısını aralamıştır. Bu eğitim, geleneksel eğitim anlayışına tepki niteliğinde doğmamıştır ilerlemeci eğitim anlayışı daha ziyade bireyin ihtiyaçları dahilinde ortaya çıkmıştır. İlerlemeci eğitim anlayışının tarzı yeni bir yaklaşım ve düzenlemelerle birlikte şekillendiği için toplum içerisinde hemen kabul görmemiştir (Aksakal,2019: 32). Dewey *Günümüzde Eğitim* (2021) adlı eserinde geleneksel eğitim anlayışı ve ilerlemeci eğitim anlayışı arasındaki farka şu sözleriyle değinir:

İlerlemeci okulların yönetimi geleneksel olanlardan daha zordur. Geleneksel okullarda standartlar, materyaller ve yöntemler bellidir ve öğretmenin tek yapması gereken bunların izlenmesi ve uygulamaya konulmasıdır. Bunların ötesinde tarih, fen bilimleri güzel sanatlar ve diğer derslerde öğrencilerin kendi bakış açıları ile bağlantılı konulara hala yer verilmiyor olması da şaşırtıcı değildir. İlerlemeci okullarda ise zamanın kısıtlılığı dolayısıyla çok fazla şeyin başarılmasına olanak bulunmamaktadır. Bununla birlikte onlardan asıl beklenen de bu konuda başarımları gerekenler konusundaki sorumluluklarının bilincinde olmaları ve geçici önlemlerin ötesine geçerek entelektüelliği yaşamalarıdır. (Dewey, 2021: 143).

Geleneksel eğitim anlayışında eğitimin merkezinde öğretmen bulunurken, ilerlemeci eğitim anlayışının merkezinde öğrenci bulunmaktadır. Öğrenci merkezli olan ilerlemeci eğitim anlayışında öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik bir yol izlenmektedir. Bireysel farklılıklar dikkate alınarak öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarını gidermeye yönelik programlar hazırlanmaktadır. Öğrenciler ancak bu yolla gerçek potansiyelini ortaya çıkaracak, hedeflerine ulaşacak ve kendinin farkına varacaktır. Bu sürecin sonunda daha özgür ve özgüvenli bireyler ortaya çıkacaktır. Geleneksel eğitim anlayışında ise öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarıyla ilgilenilmez, önceden belirlenen müfredatın tüm sorumluluğu öğrenciye aittir. Öğrencinin sorumlu olduğu müfredatın zorluk derecesi geleneksel eğitim anlayışına göre bilginin doğruluğunu desteklemektedir. İlerlemeci eğitim anlayışına göre ise öğretmen otoritesiyle değil rehber duruşuyla öğrenciye yön göstermelidir. Dewey öğretmenlerin sürekli öğrenci

olmalarının ve yeni şeyler öğrenerek kendilerini geliştirmelerinin önemini vurgular.. Gelişen değişen dünyada öğretmen geri planda kalmayarak her zaman öğrenciye daha fazla ve daha güncel bilgiler sunmalı ve bu yolla öğrenci üzerindeki etkisini arttırmalıdır. Öğrenci üzerindeki etkinin artması, sınıf ortamında sıkıcı ders anlatılmamasına, öğretmenin öğrencinin ilgisine yönelik örneklerle dersi daha aktif hale getirmesine bağlıdır. Öğretmenin dersi sıkıcı bir şekilde anlatması öğrenciyi ezberle yönlendirebilir. Ezberleme, ilerlemeci eğitim anlayışının karşı olduğu bir yöntemdir.

Eğitim söz konusu olduğunda öğretmenin öğrenci üzerindeki etkisi elbette önemlidir. Öğrencilerin ebeveynlerinden sonra en çok yüz yüze geldikleri kişi öğretmenleridir. Öğrencilerin gözünde son derece kıymetli olan öğretmenlerin öğrencileri empatik dinleme yöntemi ile dinlemeleri eğitim açısından daha faydalı olacaktır. Empatik dinleme ile birlikte öğretmen, öğrencinin neler hissettiğini bir nebze de olsa anlayabilir ve onları anladığını, değer verdiğini öğrenciye hissettirebilir. Değerli olduğunu hisseden öğrenci kendine güvenir ve doğru eylemlerde bulunmak için daha dikkatli adımlar atmaya çalışır. Geleneksel eğitim anlayışı ise öğretmenin daha katı duruş sergilediği bir yaklaşımdır. Başarı odaklı bir eğitim anlayışı olan geleneksel eğitimde verilen derslerin ezberlenerek öğrenilmesinin uygun olduğu düşünülür.

Daha çok geleneksel eğitim anlayışında karşımıza çıkan ödül ve ceza uygulamalarına ilerlemeci eğitimde şu şekilde karşılık verilmektedir: Doğru eylemler sonucunda ders içeriğinde ödüller konulabilir fakat bu ödüller içerikle uyumlu olmalıdır. Dewey, ödüller hakkında şöyle bir benzetme yapmıştır:

Eğitimin içeriğiyle ilgisi olmayan bir ödülü rüşvet olarak vermek bu iş için uygun görülmemiştir. İlgisi, rüşvet verilmesi suretiyle sağlandığı için Dewey bu yönetime "Şekerleme Pedagojisi" dediğini ifade eder. Şekerleme adı hayvan eğitiminden gelmektedir. Eğitilen hayvan istenilen hareketi yaptığında ödül olarak şeker verilir. Hayvan hareketin anlamını ne işe yaradığını bilmez. O yalnızca işin sonunda yiyeceği şekerle ilgilenir (Öztürk, 2008: 66).

Yukarıdaki pasajdan da anlaşılacağı üzere, öğretmenin görevlerinden biri öğrencinin eğitime rüşvet için değil müfredata olan ilgisinden dolayı yönelmesini sağlamaktır. İlerlemeci eğitim anlayışında öğretmenden beklenen davranışlar şu şekilde özetlenebilir: Öğrencinin başarısını arttırmak daha vizyonlu ve donanımlı bireyler yetiştirmek, öğrencinin hayal gücünü diri tutmak ve hayal kurmasını sağlamak için rehberlik yapmak, öğrencilerinin empati yeteneğini geliştirmektir. Öğretmenlerin ayrıca sosyo-kültürel açıdan donanımlı olması ve bilgisinin ışığı ile etrafındaki herkesi aydınlatması beklenmektedir.

Eğitim ve ęretim farklı iki kavramdır. Eğitim; belli dayatma ve kurallar çerçevesinde verilen bir süreçtir. ęretim ise, verilen bilgilerin birey üzerinde bıraktığı özgün değerlerdir. Aralarındaki farkı daha net anlamak için sirkteki hayvanların yaptığı gösterileri düşünebiliriz. Sirkteki hayvanlar sergiledikleri gösteriyi öğrenmemiştir, o gösteri üzerine eğitilmiştir. Bu bağlamda eğitilen ve sürekli aynı şeyleri yapma eyleminde bulunan canlı ezberci sisteme yani geleneksel eğitim anlayışına kurban olacaktır. (Öztürk, 2008: 22).

ęrenmenin gerçekleşmesi için ęrenci merkezli olmak, ęrencinin ihtiyacına yönelik ve onu heyecanlandıracak bilgiyi ęrenciye vermek gerekir. Sokrates'in "kendini tanı" düsturunu Dewey ilerlemeci eğitim anlayışıyla ilgili görüşlerini serimlerken özenle kullanmıştır. Kendini tanınmasıyla birlikte birey neleri yapıp neleri yapamayacağını, nelere ilgi duyduğunu, ne ile mutlu olup ne ile olmadığını keşfedecektir. Nasıl ki doğası gereği balıktan uçması beklenmiyorsa, her ęrenciden doktor, mühendis veya avukat olması da beklenmez. ęrenciler ilgi ve yeteneklerine yönelik uygun programlar dahilinde kendiler için uygun mesleklere yönlendirilmelidir. Bu noktada bireyin kendisini tanınması ve ona göre yönelimlerde bulunması gerekmektedir. Bu süreçte ęretmen veya eğitim koçları birer rehber, birer yol arkadaşıdır.

Günümüzde ęrencinin dikkatini dağıtacak, odaklanmasını zorlaştıracak çok fazla etken vardır ve bu sebeple ęrencinin derslerine yoğunlaşması zorlaşmıştır. Teknoloji olumlu yönlerinin yanında ęrenciyi internetteki bazı oyunlara bağımlı hale getirmesi gibi olumsuz özelliklere de sahiptir. Ayrıca, sosyal medya hesapları da ęrenciyi olumsuz etkileyen dış faktörlerden biri olarak karşımıza çıkar. Özellikle son yıllarda ęrencilerin sosyal medya platformlarında bilinçsizce saatlerini harcadığını görmek mümkündür. Bu dış faktörlerin yanısıra; sınıfsal ayrımların belirsizleştiği ve özellikle dış mekanlardaki sosyal paylaşımların arttığı bu dönemde ęrencilerin ilgisini derse yönlendirmek giderek zorlaşmaktadır. ęrenci için küçük bütçeyle uzun zamanlı ve etkileşimin fazla olduğu ortamlarda oturmak keyif verici olmaktadır. ęretmenin bir görevi de eğitimi olumsuz yönde etkileyebilecek olan dış faktörlerden ęrenciyi uzaklaştırmaktır. Onun için neyin iyi neyin kötü olduğunu neden sonuç ilişkisi içinde ęrenciye anlatmak rehber olan ęretmenin sorumluluklarından biri olarak görülmektedir. Bu konuyla ilgili John Dewey'in görüşleri şu şekildedir;

ęretmen sadece bireylerin eğitiminden değil aynı zamanda uygun sosyal hayatın şekillendirilmesinden de sorumludur. Her ęretmen kendi görevinin kıymetinin farkına varmalıdır ki o uygun sosyal büyümeyi sağlayan ve sosyal düzenin korunması için bir

kenara ayrılan bir hizmetkârdır. Öğretmenlerin bu bakımdan tanrının gerçek peygamberleri ve tanrının krallığının yol göstericileri olduklarına inanıyorum (Dewey, 2010: 9).

İlerlemeci eğitim anlayışı estetik yönden duyarlı bir neslin yetişmesi adına branş hocalarına duyulan ihtiyaca da vurgu yapmaktadır. Branş hocalarına karşı özellikle ilkokul kademelerinde yapılan bazı itirazlara rastlamak mümkündür. Örneğin ebeveynler, çocukların birden fazla öğretmenle iletişim kurmasının başarılarını olumsuz yönde etkileyebileceğinden endişelenmektedir.

John Dewey bu endişeden *Günümüzde Eğitim* (2021) isimli kitabında bahsetmektedir. Ona göre, ayakkabının toka kısmını başka bir usta yaparken topuk kısmını başka bir usta yapmaktadır. (Dewey, 2021: 46). Dolayısıyla güzel bir ayakkabı çoğu zaman tek bir ustanın elinden çıkmaz. Bu örnekle Dewey, uzmanlaşmanın önemini de vurgulamaktadır. Geleneksel eğitim ile ilerlemeci eğitim anlayışının farklılaştığı diğer bir noktada ise sınıf ortamlarıdır. Geleneksel eğitimde anlayışında eğitim daha kalabalık sınıflarda verilmektedir. İlerlemeci eğitim anlayışında, öğrencilerin birbirleri ile daha kolay iletişim kurabilmesi için daire veya U şeklinde oturma düzeni uygun görülmektedir (Yiğit, Sarmusak, Genç, Aslan, Tütüncü, 2024: 6). Kalabalık sınıflarda eğitim alan öğrenciler, sınıf koşullarından dolayı, tamamen dinleyici rolündedirler. Geleneksel eğitim anlayışında karşımıza çıkan düzeni Dewey *Toplum ve Okul* (2023) adlı eserinde şu şekilde anlatır:

Birkaç yıl önce şehirdeki okul malzemeleri satan dükkanları araştırıyordum, çocukların ihtiyaçlarına (sanatsal, hijyenik ve eğitici) her açıdan tamamen uygun görünen sıralar ve sandalyeler bulmaya çalışıyordum. Ne olduğunu bulmakta epeyce zorluk çektik. Sonunda diğerlerinden daha zeki olan bir satıcı şu yorumu yaptı. “Korkarım istediğiniz şey bizde yok. Siz çocukların çalışabileceği bir şey istiyorsunuz; bunların hepsi dinlemek içindir (Dewey, 2023: 21).

Öğrenciler genellikle okulda gördüğü dersleri günlük hayatında da uygulamak isterler. Bu gerçekleşmediğinde ise öğrencide derslere karşı isteksiz bir yaklaşım sergilenir. Öğrencinin okul ve eğitim ile kopma yaşanmaması için öğrenciye hayatilik sistemi uygulanmalıdır. Öğrenci okulda öğrendiği şeyleri günlük hayatında da kullanabilirse öğrenme tam anlamıyla gerçekleşir. Geleneksel eğitim anlayışının temelinde birey çevrenin etkisiyle belirli kabiliyetlere sahip olabilir. Dışarıdan bir müdahale ile belirli yetenekleri ortaya çıkabilir. Buna karşılık ilerlemeci eğitim anlayışındaki amaç insanın içinde olan, kendine has yeteneklerin uygun ortam sağlanarak dışarıya çıkarılmasıdır. Dewey çamurlu suyun içerisinde yürüyen oğluna bakarak, onda çamurlu sudan çıkmak için bir istek oluşturmaya çalışır. (Aksakal,2019:

32). Dewey'in amacı çocuğa robot gibi komutlar vermek değil, düşünmeyi öğretmek ve olaylar karşısında çözüm odaklı olmalarını sağlamaktır. Bu çerçevede geleneksel eğitim anlayışından ilerlemeci eğitim anlayışını ayıran hedeflerden bir tanesi de robot bireyler yetiştirmemektir. Geleneksel eğitim anlayışında öğrenciye yapılması gereken her bir eylem komutlar şeklinde verilmektedir. Bu şekilde yetişen çocuklar, yetişkin bir birey olduklarında toplum tarafından sürekli bir takdir ve komut bekler halde olacaktır. Bir bireye öğrenme arzusu aşılabilirse birey bir kuruma bağlı olmadan belli görevler dışında kendi merak duygusuyla öğrenme için çaba sarf edecektir.

Bu öğrenme sadece akademik öğrenmeyle sınırlı değildir, öğrenme arzusu aşılana bir elektrik tesisatına da merak duyarak bu alanda araştırmalar, uygulamalar yapabilir (Aksakal, 2019: 34). İlerlemeci eğitim anlayışının temelinde bulunan deneyim kavramı öğrencinin yaparak, yaşayarak ve kalıcı bir şekilde öğrenmesini sağlar. Geleneksel eğitim anlayışında deneyim kavramı yeterince vurgulanmaz. Geleneksel eğitim anlayışında öğretmen aktiftir, öğrenci ise pasif dinleyici konumundadır. İlerlemeciliğe göre, bilginin ilk verildiği ortamlarda (okullarda) öğrencinin yeni deneyimler elde etmesi sağlanmalıdır. Öğrenciye belli konulardan bahsedilmeli, konuyu türetme ve yorumlama kısmı öğrencilere bırakılmalıdır. Yorumlama, ilerlemeci eğitim anlayışının öğrenciyi geliştirme aşamasında en değerli bulunduğu ilkelere dendir. Yorumlama becerisinin kazandırılması, öğrenciye kitap okuma alışkanlığı kazandırmakla başlar ve sınıf ortamında öğrenciye yorum yapabilme fırsatı sunmayla devam eder. Yorumlama kabiliyeti yaratıcı düşünmeyi de beraberinde getirir. Kitap okuma ile birlikte hayal dünyasını genişletmeye başlayan öğrenciler olaylara yeni pencelerelerden bakma fırsatı bulur. Bu, öğrencinin kendi potansiyelini ortaya çıkararak öğrencideki iç motivasyonu sağlamaktadır. İç motivasyonu sağlanan birey kendi değerinin farkına vararak öğrenmeye ve uygulamaya daha istekli hale gelir.

Deneyim kavramının Dewey'deki önemini, *Demokrasi ve Eğitim* (2021) adlı eserindeki şu sözleriyle anlamak mümkündür: "Bir gram yaşantı bir ton kuramdan daha iyidir." (Dewey, 2021: 138) Dewey, öğrencilerin iş birliği içinde olmaları gerektiğini savunarak okullarda rekabetin kaldırılması gerektiğini öne sürer. Geleneksel eğitim anlayışında rekabet ortamı gerekli bir unsurdur. İlerlemeci eğitim anlayışında ise iş birliğine dayalı bir çalışma söz konusudur.

Geleneksel eğitim anlayışı ve ilerlemeci eğitim anlayışı eğitimin her kademesinde, örneğin ilkokul, ortaokul ve lise kademelerinde uygulanmakla birlikte, üniversitelerde de göze çarpmaktadır. Bu noktada Aamir Khan'nın baş rollüğünü üstlendiği 3 Idiots filminden örnek verebiliriz. Bu film ile ilgili yapılan çok sayıda akademik çalışma

mevcuttur. Filmin üniversite kademesinde çekilmiştir ve konusu eğitim sistemi, toplumsal baskı ve ebeveynlerin tutumlarıdır. Film ayrıca geleneksel eğitim anlayışını desteklemektedir. Filmdeki öğrenciler arasında rekabet ortamı olmakla birlikte, katı kurallar, otoriter yaklaşım ve ezbere dayalı bir eğitim sistemi de göze çarpmaktadır. Filmin ilerlemeci eğitim anlayışını yansıtan karakteri ise Rancho'dur. Rancho, özgür ve yaratıcı düşünmeyi savunan, ezberci eğitime karşı olan bir karakterdir. Filmin temeli geleneksel eğitim anlayışına dayandığı için bu karakter filmde ötekileştirilmektedir. (Bikiç, 2021: 76). Ancak, filmde adı geçen okulun katı kurallara sahip olması Rancho'yu kendi yolundan döndürememiştir. Rancho ciddi eleştirilere maruz kalsa da okulu birincilikle bitirmiş ve ülke çapında 400'ü aşkın patenti olan bir bilim insanı olmuştur. Bu filmde çıkarılabilecek ders şudur: Özellikle ilerlemeci eğitim anlayışında görülen insanların kendi ilgi ve yönelimleri doğrultusunda meslek seçmesi gerektiği anlayışı kişiyi başarıya götüren en önemli faktörlerden biridir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Eğitim, belirli bir konuda bilgi ve beceri kazandırma eylemidir. Eğitim üzerine yapılan tartışmalar ilkçağdan günümüze kadar devam etmektedir. Bu tartışmaların devam etmesinin sebebi sürekli bir akış halinde olan yaşama ayak uydurabilmek için en uygun eğitim sisteminin hangisi olduğunu tespit etme ve uygulama çabasıdır. Tezimizde, genel olarak, eğitim felsefesi alanında önemli bir etkiye sahip olan John Dewey'in ilerlemecilik anlayışı ele alınmış ve bu anlayış değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dewey, eğitim üzerine çok sayıda araştırma yapmış ve değerli eserler kaleme almış bir eğitim felsefecisidir. Çocuklara nasıl düşünmeleri gerektiğini öğretmek amacıyla Laboratuvar okulunu açmıştır. Bu okulda 4-14 yaş arası öğrencilere, onların bireysel farklılıklarını da dikkate alarak, geleneksel eğitimden farklı bir eğitim uygulamaya çalışmıştır. Dewey'in eğitim felsefesinin başlıca özellikleri şunlardır: Öğrencinin istek ve ihtiyaçları ön planda tutulur. Her bir öğrencinin bireysel farklılıklarına uygun bir yaklaşım sergilemek amaçlanır. Dewey'in hedefi öğrencilerin toplum içerisinde uyumlu bir şekilde yaşamasını sağlamaktır. Eğitimin merkezinde öğrenci vardır ve bu sistem ezbere dayalı eğitime karşı çıkar.

Daha önce de bahsedildiği üzere, Dewey pragmatizm anlayışının öncülerinden biri kabul edilir. Gerçekliğin değişebilir olduğunu savunan pragmatist öğretinin eğitime uygulanış şekli ise ilerlemecilik anlayışına tekabül eder. Pragmatizm 20. yy.'da adeta Amerika'nın milli felsefesi haline gelmiştir. Pragmatizmin önemle vurguladığı kavramların başında deneyim kavramı gelir. Deneyim aynı zamanda felsefenin en tartışmalı kavramlarından biridir. Bazı filozoflar doğuştan bilgiye sahip olduğumuzu (a priori) iddia etmiş, bazıları da bilgiye yaşam içinde edindiğimiz deneyimler (a posteriori) sayesinde ulaştığımızı savunmuştur. Dewey bu noktada bilgilerin yalnızca deneyimler vasıtasıyla kazanılabileceğini söyler.

Tezimizde deneyim kavramının yansıra Dewey'in felsefesinde önemli olan diğer kavramlara da yer verilmiştir. Bu kavramların başında düşünme kavramı gelir. Düşünme, öngörüyle hareket etmemizi sağlar. Düşüncenin kendine geri dönmesine ise refleksif düşünme denir. Bir başka deyişle refleksif düşünme, düşünme üzerine düşünmedir. İnsan doğası kavramı da Dewey'in eğitim felsefesinin doğru anlaşılması açısından önemli bir kavramdır. Dewey'e göre insan doğası işlenmesi gereken bir hazinedir.

Dewey'in eğitim felsefesiyle ilgili görüşlerinden yararlanmak isteyen çok sayıda eğitimci olmuştur ve bu sebeple Dewey birçok ülkeye davet edilmiştir. Çok sayıda ülkenin eğitim sistemini gözleme şansına erişen Dewey bu sayede eğitim ile ilgili tecrübelerini geliştirmiştir. Görüşlerinden yararlanmak adına Dewey'i davet eden ülkelerden biri de Türkiye'dir. Uzun süren savaşların ardından Mustafa Kemal Atatürk öğretmen kadrosunun yetiştirilmesi ve okul programlarının düzenlenmesi hususunda yardım almak için John Dewey'i Türkiye'ye davet etme kararı almıştır. Atatürk'ün eğitim anlayışı ahlaklı, dürüst, milliyetçi, cesur, atılgan, iradeli, karakterli ve düşünceli gençler yetiştirme üzerine kurulmuştur. Atatürk, öğretim programlarının da bu amaca uygun bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. 19 Temmuz 1924 tarihinde John Dewey Türkiye'ye gelerek 2 ay süren gözlemlerde bulunmuştur. Türkiye seyahatinde 200'e yakın öğretmenle tanışıp sohbet etme fırsatı bulan Dewey Amerika'ya döndüğünde 30 sayfalık bir Türkiye raporu kaleme almıştır. Bu raporda öğretmenin okulun kalbi olduğundan bahsederek öğretmenlerin gelişimi için kitapların temin edilmesi, öğretmenlerin Amerika ve Avrupa'ya gönderilerek oradaki atmosferi Türkiye'ye uyarlamaları gerektiğinden bahsetmiştir. Öğretmenlik mesleğinin saygınlığının artırılmasının da altını çizmiştir. Dewey'e göre, okullarda demokratik bir eğitim sistemi uygulanmalı, köy okulunda yetişen bir öğrenci ile şehirde yetişen bir öğrenciye aynı yaptırımlar uygulanmamalıdır. Raporun sunulmasının ardından belirli okul kademelerinde karma eğitime geçilmiştir. Dewey raporunda, öğretmenlerin nezaketleri ve bilime olan saygılarından oldukça etkilendiğini de vurgulamıştır. Dewey'in Türkiye'ye gelmesindeki amaç kendi fikirlerini kabul ettirmek değildir mevcut sorunlara yönelik önerilerde bulunmaktır.

Dewey'in raporundan önemli ölçüde yararlanan dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey uzmanlara, güçlü bir öğretmen kadrosu ve 10 yıllık eğitim programları hazırlatmıştır. Mustafa Necati Bey öğretmenlerin gelişen dünyadan geri kalmaması için gerekli kitapları temin etmiştir. Mustafa Necati Bey üzerinde de etki bırakan Dewey'in görüşleri ve onun hazırladığı raporda bahsedilen iyileştirme hareketleri ilerlemecilik anlayışının zeminini oluşturur. İlerlemecilik, birey ve toplumu daha ileriye taşımak isteyen bir düşünce biçimidir. İlerlemecilik ilkesi; Antik Yunandan günümüze kadar farklı bakış açılarından ele alınmıştır. Örneğin Horkheimer'a göre ilerlemecilik ilkesi insanı manevi değerlerden uzaklaştırmaktadır. O, teknolojinin insanı özgürleştirmediğini aksine insanları birer tutsak haline getirdiğini ifade eder. İlerleme düşüncesi, farklı karakterlerde olsa da insanlık tarihinin her döneminde varlığını sürdürmüştür.

İlerlemeciliği benimseyen düşünürlerden biri de pragmatizmin kurucusu olarak kabul edilen Pierce'tır. Pierce, hakikate ulaşmada bilimin rolünü vurgular. İnsan bilgisini yanılabilirlik ilkesiyle birlikte ele alan Pierce, bunun aynı zamanda sürekli gelişim potansiyeli olduğundan da bahseder. Pierce'a göre ilerleme hakikate ulaşmak değildir, ilerleme hakikate yaklaşımdır. Hegel'in ilerlemeci anlayışı ise onun tarih felsefesi ve diyalektik yöntemiyle şekillenir. Tarihsel ilerlemeyi özgürlük üzerinden açıklayan Hegel özgürlüğün erken dönemlerde azınlık için geçerli bir kavram iken modern çağda tüm insanları kapsadığını söyler. İnsan aklı ve bilincinin gelişimi ilerlemeyi sağlamaktadır. Kant, 'aklı kullanma cesaretini göster' sözüyle, ancak bunu sağladığında bireyin bir tür aydınlanma yaşayacağından söz eder. Kant'ın ahlak felsefesi onun ilerlemeci anlayışını belirler. Kant'a göre doğal plan ilerleme için gerekli araçları sağlamıştır. İnsan aklı ve ahlakı da doğal plana dahildir. James'e göre ise ilerlemenin en temel nedeni insan deneyimidir. Özgürlük kavramı James'in felsefesinde oldukça önemlidir çünkü ancak özgür düşünce ilerlemeyi sağlayabilir. Bireyselliğin de ön planda tutulmasıyla birlikte toplumsal yaklaşımlar ilerlemeyi gerçekleştirir. James'e göre ilerleme, bir tür mücadele ve öğrenme sürecidir.

Tezimizin asıl konusunu oluşturan Dewey'in ilerlemecilik anlayışı ve bu anlayışın temelinde bulunan ilerlemecilik ilkesidir. Dewey ilerlemecilik ile ilgili düşüncelerini pragmatist felsefe temelinde ele almıştır. İlerlemecilikte öğrencinin deneyim sayesinde kalıcı bilgiye ulaşması mümkün görülür. Yine deneyimleri sayesinde öğrenci ders ortamına da aktif katılım sağlayacaktır ve bu yolla problem çözme becerisi de gelişecektir. Dewey'in ilerlemeci anlayışı çağdaş eğitim sistemiyle uyumludur. Daha önce bahsedildiği üzere, daimicilik ve esasicilik eğitim ilkeleri geleneksel eğitim modelini simgelemektedir. Bunlar ezbere dayalı bir sisteme karşılık gelirler ve bu sistemin merkezinde öğretmen vardır. Öğretmen için önemli olan öğrenciler üzerindeki otoritesini sağlamaktır. Geleneksel eğitimde tek bir doğru vardır, bu yüzden eğitim programları 2004'e kadar ezbere dayalı bir düzende hazırlanmıştır. 2004 yılında eğitim programlarının yenilenmesiyle birlikte günümüzde de devam etmekte olan ilerlemeci eğitim anlayışına geçilmiştir. Dewey'in ilerlemecilik anlayışı geleneksel eğitimin olumsuz yönlerini göstermeye çalışır. Ona göre geleneksel eğitim öğrenciyi adeta bir robota çevirme işlevi görmektedir. Özgür bireylerin kendini gerçekleştirme potansiyeli daha yüksek olduğu için ilerlemeciliğin temelinde özgür insan ve yaratıcı düşünce yatmaktadır.

İlerlemeci eğitim anlayışında öğrenciye yaratıcı düşünceleri için gerekli her türlü ortam sağlanmaktadır. Geleneksel eğitimde ise program belirli ve planlıdır. Öğrenci

belirli olan programı ezberlemek zorundadır. Deneyim kavramı ilerlemecilik ilkesinin temel yapı taşlarından biridir. Dewey de eserlerinde yaparak-yaşayarak öğrenmenin önemine çokça vurgu yapmıştır. İlerlemeci eğitimde öğrenmenin deneyim yoluyla kalıcı hale geldiği savunulmaktadır. Geleneksel eğitimde ödevlerin öğrenciyi geliştireceği düşünülmekte ve bu yüzden öğrenciyeye çok sayıda ders ve ödev verilmektedir. İlerlemeci eğitim felsefesi öğrencilerin yanında öğretmenlere de bazı sorumluluklar yükler. Öğrencilerin kendi ailesinden sonra ilk tanıştığı ve güvendiği kişi olan öğretmenlerin öğrenciyeye rehber olması amaçlanır. Öğretmenler öğrencilere eleştirel düşünmeyi öğretmeli, problem çözebilme becerisi kazandırmalı ve bazı konularda yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olmalıdır.

Çocuk okulda gördüğü eğitimi günlük hayatında da uygulamak ister. Çağdaş eğitimde bunu sağlamak için çalışmalar yapılırken, geleneksel eğitimde başarı odaklı, ezbere dayalı eğitim sistemi söz konusudur ve öğrencinin öğrendiklerini yaşama uygulaması için herhangi bir katkıda bulunulmaz. Geleneksel eğitimde çocuğun duygu durumu, özel ihtiyaçları ve yetenekleri göz önünde bulundurulmaz. Öğrencinin başarılı sayılabilmesi için mevcut müfredatı ezbere biliyor olması gerekmektedir.

Sonuç olarak, eğitim sistemi sürekli değişen ve gelişen dünyaya ayak uyduracak şekilde güncellenmelidir. Yeni nesile, eski nesilin müfredatını uygulamanın ne derece doğru olduğu tartışmalıdır. Neslin ihtiyaçları doğrultusunda gerekli düzenlemelerin yapılması eğitim açısından daha doğru görünmektedir. Teknolojik gelişmenin muazzam bir hızla yaşandığı bu çağda yetişen çocuklar bu durumdan doğrudan etkilenmektedir. Teknolojik gelişmeleri eğitime yansıtarak onu daha uygulanabilir hale getirmek açısından faydalı olacaktır. Bir takım olumsuz etkileri olmasına rağmen teknolojinin öğrencilere ve ebeveynlere sınırsız hizmet vermesi ilerleme için önümüze sunulan bir fırsat olarak görülür. Kısa süre önce dünya genelinde yaşanan pandemiye düşündüğümüzde bu dönemde eğitim hizmetlerinin sağlanması tamamen teknolojik sistemlerle mümkün olmuştur. Pandemi şartlarında minimum düzeyde kayıpla eğitim döneminin tamamlanması ve öğrencinin eğitimden kopmaması adına gerçekleştirilen bu sistem öğrenciyi merkeze almaktadır. Online olarak gerçekleşen seminerler, konferanslar bilgiye ulaşmanın kolaylığını sunmaktadır.

Bugün devlet okullarında geleneksel eğitim anlayışı hala varlığını hissettirmektedir. Öğretmenin daha önceden belirlenen müfredatı uygulaması, belirli haftalarda öğrencilere sınav yapılması ve bu sınavların ezbere dayalı bilgiler aracılığıyla cevaplanması günümüzde hala öğrenciyi ezberci sisteme sürüklemektedir. Devlet okullarından farklı olarak bazı özel kurumlarda ilerlemeci anlayışa rastlamak

mümkündür. Kolej adı verilen bu kurumlarda öğrencilerin istek ve ilgilerine göre davranışlar sergilenmektedir. Ahlaki ilkeleri de elden bırakmadan ilerlemeci eğitim anlayışının tüm ülkede uygulanması, başarıyı maksimize edecektir. Öğrencilerin kabuklarını kırabilmeleri için kendi potansiyellerini ortaya çıkaracak her türlü desteği çevrelerinde bulmaları önemlidir. Öğrenci gözünden bakıldığında ilerlemeci eğitim anlayışı öğrenciye konfor alanı sağlamaktadır. Konfor alanı içinde bulunan çocuğun, kendini değerli ve özel hissetme potansiyeli ortaya çıkar. Başarıda inanmak yolun yarısıdır ve bunun için öğrencinin de kendine inanması ve güvenmesi gerekir. Motivasyon, destek veya başarı hikayeleri öğrenciye istediği hedefe ulaşabileceğini hatırlatır. Bununla birlikte daha çok ilerlemeci anlayışta karşımıza çıkan ‘öğretmenlerin, öğrenciye rehber olması’ da başarı için önemli bir koşuldur. Otoriter olan bir öğretmen karşısında öğrenci yaşadığı korkudan bildiğini söyleyememekte ve kendini ifade etmekte zorlanmaktadır. Oysa topluma yön verecek olan öğretmenlerin öğrenciler üzerinde pozitif bir tutum sergilemeleri, öğrenciye kendini özel ve iyi hissettirerek kabuğunu kırmasına yardımcı olmaları gerekmektedir. Geleneksel eğitimde öğrenci sistem içerisinde boğulmaktadır. Ebeveynleri başta olmak üzere herkes ondan koşulsuz bir başarı beklemekte ancak yeterli güven ve motivasyonu sağlamamaktadır. İlerlemeci anlayışta olduğu gibi hayata yeni atılan bireylerin bu süreçte neye ihtiyacı olduğunu bilerek ve önemseyerek hareket etmek öğrenciyi rahatlıkla başarıya götürecektir. Günümüzde uygulanan ilerlemeci eğitimde çalışma programları başta olmak üzere çeşitlilik bulunmaktadır ve bu programlar öğrencilerin ilgi ve becerilerine göre düzenlenmektedir. Ülkemizde ilerlemeci eğitim anlayışının tam olarak uygulandığını söyleyemesek de itina ile uygulandığı takdirde başarı düzeyini olumlu anlamda ekileyeceğini rahatlıkla söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akın, M. Bal, A, D. (2002). Atatürk'ün eğitimci kişiliği ve eğitim öğretim boyutlu düşünceleri. *Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, (4), 1, 1-9.
- Arslan, A. (2016). *Felsefeye Giriş*, Ankara: Adres Yayınları.
- Asmaz, A. (2019). *John Dewey'in ilerlemeci eğitim felsefesine dayanan öğrenci merkezli eğitimin öğrencilerin Türkçe dersindeki akademik başarısına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ata, B. (2001). 1924 Türk Basını Işığında Amerikalı Eğitimci John Dewey'in Türkiye Seyahati. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (21), 3, 193-207.
- Aykaç, N, Ulubey, Ö. (2017). Türkiye cumhuriyetin ilanından 2005'e eğitim felsefelerinin ilkokul programlarına yansımaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 3, 1173-1202.
- Bacon, F. (1999). *Novum Organum* (S. Önal Akkaş, Çev.). Doruk Yayınları.
- Bağcı, F, H. (2020). *Tecrübe ve Eğitim: Dewey ve Gadamer Arasında Bir Karşılaştırma*, İstanbul: Hiper Yayınları.
- Bakır, K. (2006). Pragmatizm ve eğitime yansımaları. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 52-53.
- Bakır, K. (2016). *Natüralist eğitim*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Barışan, M. (2024). John Dewey'in eğitim anlayışı ve çocuklar için felsefe, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Bender, M. T. (2005). John Dewey'in eğitime bakışı üzerine yeni bir yorum. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 16. Erişim adresi: <http://docplayer.biz.tr/142094-John-Dewey-nin-egitime-bakisi-uzere-yeni-bir-yorum.html>
- Bikiç, Ç, N. (2021). Geleneksel eğitim anlayışının üç idiot filmi üzerinden eleştirel bir analizi, *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 8, 76-92.
- Bilgin, Ö. (2010). William James pragmatizmine eleştirel bir yaklaşım. *FÜİ F Dergisi*, 15(1), 163-182.
- Büyükdüvenci, S. (2019). Atatürk'ün eğitim felsefesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (AÜEBFD)*, 1, 463-474.
- Cevizci, A. (2019). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları.
- Çilingir, L.,ve Küçükali, R. (2004). Immanuel Kant'ın eğitim anlayışı. *Kazım Karabekir*

- Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 81-98.
- Çoşğun, S. (2013). Pythagoras'ın okulu ve eğitim anlayışı. *Tarih Okulu Dergisi*, 6, 309-324.
- Demirel, F. (2022). *John Dewey ve İsmail Hakkı Tonguç'ta İnsan Doğası ve Eğitim İlişkisi*. İstanbul: Zemra Yayınları.
- Dewey, J. (1939). Türkiye Maarifi Hakkında Rapor. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Dewey, J. (2010). *Okul ve toplum* (H. Basman, Çev.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dewey, J. (2020). *Eğitimde Ahlaki İlkeleri*. (S. Aydın Çev.). Ankara: Fol Yayınları.
- Dewey, J. (2021). *Felsefenin Yeniden İnşası*. (S. Aydın Çev.). Ankara: Fol Yayınları.
- Dewey, J. (2021). *Günümüzde Eğitim*. (B. Ata ve T. Öztürk Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Dewey, J. (2022). *Nasıl düşünürüz*. (H. Kayıkçı Çev.). Ankara: Fol Yayınları
- Dewey, J. (2023). *Deneyim ve Eğitim*. (S. Akıllı Çev.). Ankara ODTÜ Yayıncılık.
- Dewey, J. (2023). *Okul ve Toplum*. (P. Erdoğan Çev.). Ankara: Kırmızı Ada Yayıncılık.
- Ertürk, S. (1988). Türkiye'de eğitim felsefesi sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 11-16.
- Eti, S, Tepe, T. ((2023). eğitim fakültelerinde okuyan öğretmen adaylarının eğitim felsefesi akımlarına ilişkin eğilimlerinin karşılaştırılması. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7, 1, 60-71.
- Garaja, T. (2022). *Bilim tarihinde ilerleme kavramı*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Hegel, G. W. F. (2013). *Tüze felsefesi ya da doğal hak ve politik bilim* (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayıncılık.
- Horkheimer, M., & *Tutulması*, A. (2016). Metis Yayınları. (O. Koçak, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- İnce, A, Tayanç, M. (2021). Kadim ve modern eğitim yaklaşımları bağlamında kant'ın eğitim nazariyesi, *İnsan&İnsan*, 139-155.
- Kant, I. (1994). *Pratik aklın eleştirisi* (İ. Kuçuradi, Çev.). Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (2006). *Eğitim üzerine*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kesici, A. (2009). *Çağdaş eğitim ve eğitimde yönetimin önemi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Köseoğlu, F, Barut, Y. (2021). Türkiye'de Montessori yöntemi ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, (5), 10, 101-118.
- Kutlu, K, R. (2005). *John Dewey'nin Türk eğitim sistemi üzerindeki etkileri*.

- Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kuzu, A. (2023). Jean-Jacques Rousseau'nun Emile: *Eğitim üzerine kitabının öğretme-öğrenme süreçleri açısından analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Leygara, T. (2020). *Geleneksel eğitimden Montessori eğitim modeline geçiş sürecinde okula güven ve değişime direnç üzerine nitel bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Mill, J. S. (2023). *Düşünce ve Tartışma Özgürlüğü Üzerine*. (C. Akış Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Montessori, M. (2019). Eğitim metodu. (N. M. Zakir, Çev.). *ASEAD*, (6), 12, 59-62.
- Morris, C. V. (2019). *Felsefe ve eğitim*. (S. Büyükdüvenci, Çev. & Der.), Felsefece Eğitimi/Eğitim Felsefesi Yazıları içinde. Ayrıntı Yayıncılık.
- Oruç, C. (2019). Montessori eğitim yaklaşımının din eğitimine uygulanması: godly play örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 38, 238-266.
- Öztürk, E. (2017). Eleştirel teori ve pragmatizmin değişme ve ilerleme konusuna yaklaşımı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 201-217.
- Öztürk, M. (2008). *John Dewey'in Eğitim Felsefesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Parmenides. (2015). *Doğa Hakkında*. (Y. G. Sev Çev.). İstanbul: Pirhan Yayıncılık.
- Pinkard, T. (2017). *Hegel* (M. B. Albayrak, Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Politzer, G. (2023). *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. İstanbul: Olympia Yayınları.
- Sakal, A. (2019). *John Dewey'in eğitim felsefesinde deneyim kavramı*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Savaş, N. (2019). İlerlemeci eğitim felsefesi üzerindeki romantik etkiler, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Stokes, P. (2018). *Dünyanın En Büyük 100 Düşünürü*. (E. Çayırmez Çev.). Ankara: Korza Yayıncılık.
- Tuncel, G. (2002). Eğitim felsefelerinin sosyal bilgiler programına etkileri, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Tuncel, G. (2004). Öğretmenlerin kendi eğitim felsefelerini inşa etmeleri üzerine. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 223-242.
- Türer, C. (2003). *Charles S. Peirce'ün pragmatik felsefesi*. Üniversite Kitabevi Yayınları.
- Uğurlu, A. (2015). *Eğitim felsefesi açısından liberal eğitim*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Uyanık, N. (2006). *Aydınlanma felsefesinde ilerleme düşüncesi ve etkileri*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Ünder, H. (2019). Platon'un devletinde eğitim ve insan doğası. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (AÜEBFD)*, 1, 185-201.
- Yayla, A. (2005). Kant'in ahlaki eğitim anlayışı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38(1), 73-86.
- Yıldız, F. H. (2014). John Dewey'in eğitim görüşleri ve Türk eğitim sistemine etkileri, Yayımlanmamış doktora lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yiğit, E., Sarmusak, Z., Genç, F., Aslan, D. & Tütüncü, E. (2024). Geleneksel Eğitim ile Modern Eğitim Modellerinin Karşılaştırılması, *International QMX Journal*, 3, 10, 2134-2143.

ÖZGEÇMİŞ

Fatma MEŞEGÜLÜ, Lise eğitimini 2015 yılında Gaziantep Abdulkadir Konukoğlu Lisesi'nde tamamlamıştır. Ardından 2016 yılında Gümüşhane Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde lisans eğitimine başlamış ve 2020 yılında mezun olmuştur. 2022 yılında Gümüşhane Üniversitesi Felsefe Ana Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2020 yılında özel okullarda rehberlik öğretmenliği ve öğrenci koçluğuna başlamış ve halen devam etmektedir.

